

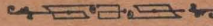
श्रीमद् बुद्धिसागरश्च यथभासा यथाङ्क (४५)

जैनोपनिषद्.

कर्ता.

योगनिष्ठ शास्त्रविशारद जैनोपाचार्य बुद्धिसागरसूरिश्च.

छपावनार

शा. भूलशराम जगज्जवनदास.

भांगरोण निवासी.

प्रकाशक

अध्यात्मज्ञानप्रसारक मंडल तरङ्गिणी

शा. लक्ष्मणबाई करमचंद हलाल.

यंयागली—मुंभाई.

वीर सं. २४४३.

प्रेत २०००.

विक्रम सं. १९७३

श्रीमद् बुद्धिसागरल अथभावा अथांङ्क (४५०)

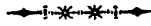
जैनोपनिषद्

योगनिष्ठ शास्त्रविशीरद"जैनाचार्य बुद्धिसागरसूरिण.

छपावनार

शा. भूललराम जगलवनदास.

भांगरोण निवासी.

प्रकाशक

अध्यात्मज्ञानप्रसारक मंडल तरकथी

शा. लदलुभाधं करमयंद दलाल.

य'पागली—मु'प्याधं.

वीर सं. २४४३.

प्रत २०००.

विक्रम सं. १९७३

વડોદરા-શિયાપુરામાં, હુહાણામિત્ર સ્ટીમ પ્રિં. પ્રેર.માં, ત્રિહુલભાઈ આશારામ ઠક્કરે,
તા. ૧૨-૯-૧૯૧૭ ના રોજ પ્રકાશકને માટે છાપી પ્રસિદ્ધ કર્યું.

નિવેદન

આ ગ્રન્થમાલાના પિસ્તાલીશઠા મુદ્રકો તરીકે જૈનોપનિષદ્ નામનો પુસ્તક પ્રથમ ઉપયોગી ગ્રન્થ જૈનોના કરકમલમાં લખવામાં આવે છે. જૈનોપનિષદ્ને જૈન યોર્ડીંગોમાં, જૈન શાળાઓમાં, જૈન યુરકુલોમાં અને અન્ય તરીકે ચલાવવાની જરૂર છે. મૂળ સૂત્રોપર ભવિષ્યમાં વિસ્તારથી નિવેદન લખવામાં જરૂર સ્વીકારવામાં આવે છે. જૈનોને સ્વધર્મોપનિષદ્ને પ્રગટાવવાને જૈનોપનિષદ્ અત્યંત ઉપયોગી છે. આ પુસ્તક છપાવવામાં માંગરોળના જૈન શ્રાવક શા. મૂળજીભાઈ જગજીવનદાસે ૩. ૧૨૦) ની મદદ કરીને જૈનધર્મની લાગણીને સતેજ કરી છે. ભાઈ મૂળજીભાઈના પિતા જગજીવનદાસે જૈનાચાર્ય શ્રી યુદ્ધિસાગરસૂરિ પાસે દીક્ષા લીધી છે અને તેમનું શ્રી જયસાગરજી એવું નામ રાખ્યું છે. સુશ્રાવક મૂળજીભાઈ જૈનધર્મની સેવા માટે જૈનધર્મનાં અનેક પુસ્તકો છપાવવા ભાગ્યશાળી બનેલો એમ ધૃષ્ટી તેમને ધન્યવાદ આપવામાં આવે છે. જૈનો આ જૈનોપનિષદ્ને વાંચી જૈનધર્મની ઉન્નતિનાં કાર્યો કરો.

લે. વ્યધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રસારક મંડળ.
મુંબઈ ચંપાગલી.

પ્રસ્તાવના.

જૈનો જૈનધર્મની તથા જૈનોની પ્રગતિ કરે અને આ દુનિયામાં સદા ઝાહોઝલાલી ભોગવે એવા ઉદ્દેશથી જૈનોપનિષદ્ લખવામાં આવી છે. જૈનોપનિષદ્માં લખેલા વિચારો પ્રમાણે જૈનો પ્રવર્તે. જૈનો જૈનત્વની ફરજને અદા કરી યાવત મોક્ષમાર્ગની પ્રાપ્તિ કરે. ઉપર્યુક્ત ઉદ્દેશનાં સજીવન સૂત્રોને સ્મરણ કરીને જૈનો જો પ્રવર્તશે તો પુનઃ તેઓ જૈનકોમનો ઉદ્ધાર કરી શકશે. જૈનગ્રંથોના નામનું પુસ્તક કે જે ગચ્છમત પ્રબંધમાં છપાયું છે તે અને આ જૈનોપનિષદ્ને જો જૈનો વાંચશે અને તે પ્રમાણે જો જૈનો પ્રવર્તશે તો નક્કી જૈનકોમનો પુનરુદ્ધાર થવાનો. જૈનશાસન દેવો જૈનોને જૈનકોમનો પુનરુદ્ધારપણાની યુદ્ધિ આપે અને જૈનોને ધર્મોન્નતિમાં સાહાયક બને એમ ધૃષ્ટવામાં આવે છે. ઓંશાન્તિ:

મુકામ પેથાપુર.
પ્રથમ ભાદ્રપદ વાદ ૮

}

લે. યુદ્ધિસાગર.

ॐ ३ अहम्

अथ जैनोपनिषद्.

जिनस्योपासकाः

जे मनुष्यो, जिनदेव तीर्थंकर परमात्माना उपासको, सेवको, भक्तो
 छे ते जैनो कहेवाय छे. श्रीजिनेश्वर सम्भवसरणुमां जेसीने यतुमुंजे देशना
 हे छे, माटे ते सर्वज्ञवीतरागध्वहा कहेवाय छे. रत्नेगुणु, तमोगुणु अने
 सत्त्वगुणुनी पेवी पार गयेला होवाथी श्री जिनेश्वरो, तीर्थंकरो जे महादेव
 महेश्वर जणुवा. केवणज्ञानथी श्रीसर्वज्ञजिनेश्वर सर्वव्यापक होवाथी
 ते विष्णु गणुवाय छे. सुभना कर्ता होवाथी जिनेश्वर शंकर छे. सदाशिवभय
 अर्थात् सदा कल्याणुभय श्रीतीर्थंकर अखिलं होवाथी ते सदाशिवकहे-
 वाय छे. सर्वज्ञोने तेजो ते धर्ममां जेजे छे माटे ते कृष्णु कहेवाय छे.
 सर्वज्ञोनां पापोने हर छे माटे ते हरि कहेवाय छे. ज्ञानावरक्षीयादि
 सर्वकर्मोने हरवाथी श्रीजिनेश्वर परमात्माज हर कहेवाय छे. संपूर्ण
 क्तोना ते ज्ञाता होवाथी ते श्रीजिनेश्वर मुद्द कहेवाय छे. सर्वविश्वमां
 ते सभर्ष होवाथी ते विश्वेश्वर कहेवाय छे. वसु अर्थात् पृथ्वीना ते देव
 होवाथी वासुदेव कहेवाय छे. सर्वविश्ववर्तिभक्तोनां हृदयमां ध्यानवटे
 रभी रहेला होवाथी ते राम कहेवाय छे. जेवा जिनेश्वरना भक्तोने,
 उपासकोने, जिनेश्वरना जे रागी छे तेजोने जैन कहेवाय छे. जिनदेवना
 पर प्रेमरागने धारणु करनारा मनुष्योने जैन कहेवामां आवे छे. श्री जिन-
 श्वर प्रणुजे उपदिष्ट सङ्गिव्यारोना अने सदाचारोना जे उपासक छे ते
 जैनो छे. श्री जिनेश्वरनी आज्ञा प्रमाणे दुर्गुणोने उतवा प्रयत्न करे छे ते
 जैन छे. जे दुर्माणतापर नय भेणवे छे अने सर्व प्रकारना शुभ नय
 भेणवाय जेवी शक्तिथेने जे प्राप्त करे छे ते जैन छे. जे जिनेश्वरना गुणोने
 उपासे छे ते जैन छे. जे जिनेश्वरनी उपासना करवामां रक्त छे ते जैन
 छे. जे जिनदेवनी पूर्णु अर्द्धा धारणु करे छे ते जैन छे. जे मनुष्य
 जिनदेवना कक्षा प्रमाणे श्रुत धर्म अने यारित्र धर्मोना यथाशक्ति उपासक
 अने छे ते जैन छे. जैनो केवा होय छे ते जणुवे छे.

જિનવચનજ્ઞા:

ગુણકર્માનુસારે આહારણો હોય, ક્ષત્રિયો હોય, વૈશ્યો હોય અને શૂદ્રો હોય, પરંતુ જેઓ જિનનાં વચનોને જાણે છે અર્થાત્ જિનદેવે કહેલાં તત્ત્વોને જેઓ જાણે છે અને તેથી જિનદેવપર રાગભાવ ધારણુ કરે છે તે જૈનો છે. શ્રીજિનેશ્વરકથિત આગમનિગમોને જે વાંચીને અગર સાંભળીને જાણે છે, અને તેનો હૃદયમાં વિચાર કરીને સત્યના રાગી બને છે, અને અસત્યનો ત્યાગ કરે છે તે જૈનો જાણુવા. જિનેશ્વરનાં વચનો પ્રમાણે જે યથાશક્તિ વર્તે છે અને જિનેશ્વરનાં ઉપદેશને જેઓ માન્ય કરે છે તે જૈન છે. શ્રદ્ધા વિનાતું જ્ઞાન તે જ્ઞાન ગણાતું નથી. શ્રી જિનેશ્વરનાં વચનોતું ધણુકાલપર્ષત ગુરૂગમ પૂર્વક મનન કરવાની તેતું સત્યજ્ઞાન થાય છે અને તેથી જિનવચનજ્ઞ એવું જે સૂત્રમાં કથ્યું છે તેનો અનુભવ આવે છે.

જૈનધર્મસંસ્કારધારકા:

જેઓ જૈનનિગમોમાં કયેલા સંસ્કારો પૈકી પોતાના યોગ્યસંસ્કારોને ધારણુ કરે છે તે જૈનો છે. આહારણુ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્રો પોતાના યોગ્યગૃહધર્મસંસ્કારોને ધારણુ કરે છે. ગર્ભાધાનાદિસંસ્કારોથી જે સંસ્કારિત થયો હોય છે તેનામાં જૈનત્વ પ્રકાશી શકે છે. જૈનશાસ્ત્રોમાં સોળ સંસ્કારોતું વર્ણુન કરવામાં આવ્યું છે. વિચાર પૂર્વક સંસ્કારોની કરણીથી આત્માપર અક્ષર થાય છે. ગર્ભમાં રહેલા મનુષ્યને ધાર્મિકસંસ્કારો આપ્યા વિના વાસ્તવિક રીત્યા જૈનોની પ્રગતિ થઈ શકતી નથી. ગૃહસ્થયોગ્યસંસ્કારોને ગૃહસ્થગુરૂ કરાવી શકે છે અને તેથી મહાન્ જૈન પ્રગટાવી શકાય છે. જૈનધર્મપર પૂર્ણ શ્રદ્ધાવાળો ગૃહસ્થગુરૂ અંગીકાર કરવો જોઈએ. ગૃહસ્થગુરૂ પણુ જૈનધર્મ શાસ્ત્રોના મંત્રસંસ્કારોથી સંસ્કારિત હોવો જોઈએ. આહારણુ, ક્ષત્રિયો, વૈશ્યો અને શૂદ્રો પોતપોતાના ગુણકર્માનુસારે વર્તતા છતાં જૈનધર્મસંસ્કારોને ધારણુ કરી શકે છે. ગુણુ કર્મથી બ્રહ્મ થએલ આહારણુદિ વર્ણુ જૈન ધર્મને પરંપરાએ વહાવી શકતી નથી. સંસ્કારમંત્રોને પૂર્ણશ્રદ્ધાબળે ગણુવા જોઈએ કે જેથી ધાર્યા પ્રમાણુ ફલ થાય. જૈનધર્મનો પુનરુદ્ધાર કરવાને ગૃહસ્થજૈનઆહારણુ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, શૂદ્રોએ સ્વયોગ્ય-સંસ્કારોને ધારણુ કરવા જોઈએ. ગૃહસ્થઆહારણુજૈનો જૈનશાસ્ત્રો પ્રમાણુ સમ્યક્ત્વ પ્રતાદિક અંગીકાર કરી તે ગૃહસ્થગુરૂ બની ને અન્ય ક્ષત્રિયજૈનો,

જૈનોપનિષદ્.

૩

વેશ્યજૈનો અને શૂદ્રજૈનોને ધર્મસંસ્કારો કરાવી શકે છે. જૈનબ્રાહ્મણોને સમ્યકત્વાદિ સંસ્કાર કરાવનાર ત્યાગી જૈનધર્મીયાર્યો જાણુવા, ગૃહસ્થ જૈનો અને ત્યાગી એવા સાધુઓનો સ્વયંચાલિતધર્મસંસ્કારોને ધારણ કેવી રીતે વર્તે છે તે જાણવે છે.

જિનાજ્ઞાપાલકા:

શ્રીજિનેશ્વરની આરાધનાને પાલન કરનારા હોય તે જૈનો અવમોધવા. જૈનાગ્રમોમાં શ્રીજિનેશ્વરની આરાધના છે. ગૃહસ્થ જૈનોએ અને મુનિરાજોએ અધિકારપરત્વે જિનારાઓ પાળવી જોઈએ. જિનારાતું કેવી રીતે પાલન કરવું તેવું જૈનાચાર્યો પાસેથી જ્ઞાન મેળવવું જોઈએ. જૈનાચાર્ય સ્વચ્છ જાણુવા. તેઓ જૈનશાસ્ત્રોના અનુભવી હોય છે તેઓ યોગ્ય જીવને યોગ્ય આરા દર્શાવે છે. જૈનાચાર્યની આરામાં જિનારાઓ સમાઈ જાય છે. કારણ કે જિનભગવાનના પદ્ધતિ જૈનાચાર્યો હોય છે. તેઓ વર્તમાનમાં જે કંઈ ધર્મોત્તરિત માટે કરે છે તે જિનારાથી ભિન્ન નથી. જિનારાપાલકજૈનોવડે વિશ્વતું કલ્યાણ કરી શકાય છે. જિનારાપાલકો અવશ્ય મુક્ત બને છે.

જૈનસંખ્યાવૃદ્ધિકરા:

જેઓ પ્રતિદિન ધનબળથી, ઉપદેશબળથી, સાહાયક બળથી, વિદ્યાબળથી, જૈનોની સંખ્યામાં વૃદ્ધિ કરનારા હોય છે તે સત્ય જૈનો જાણુવા. જૈનોની સંખ્યામાં વૃદ્ધિ થાય તે માટે જે જે સુધારા કરવા ધટે તે કરવા અને જૈનોમાં ગુરુકુલો સ્થાપવાં. ચારે વર્ષમાં ગુણકર્મોત્તરે નવા જૈનો બનાવી સંસ્કારથી ગોઠવવા. મુક્તિ પામવા માટે જેટલી કાળજી રાખવામાં આવે તેના કરતાં અનંતગુણી બળ અને અનંતગુણ આત્મભોગ આપીને જે જે ઉપાયો લેવા ધટે તે તે લઈને જૈનોની સંખ્યામાં વધારો કરવો. જિનમાં અને જૈનમાં અભેદ માનીને જૈનોની સંખ્યા વધારવાથી ખરા જૈનો બનાવી શકાય છે. જૈનોની સંખ્યા વધે એવી રીતે પૂર્વાચાર્યોની પેઠે વર્તમાનકાલીન જૈનાચાર્યોએ વર્તમાન સંયોગને અનુસરી ઉપાયો લેવાં. ગૃહસ્થજૈનોમાં મુખ્ય ચારબંધો રાખવી અને તેના ઉપભોદોને મુખ્યભેદોમાં સમાવી દેવા. જૈન બ્રાહ્મણોને, ગર્ભધાન, સીમંત, નામકરણ, લગ્ન વગેરે સંસ્કારો કરાવવા માટે ધનની મદદ કરવી. તથા તેઓની આજીવિકા ચાલે એવી ક્ષત્રિયાદિ વર્ણોએ

વ્યવસ્થા કરવી. જે જૈનબ્રાહ્મણો જૈનોની સંખ્યા વધે એવા ઉપાયો લેતા હોય તેઓને, નવાં ઘનાર જૈનોએ ગૃહસ્થગુરૂ તરીકે માની તેઓની પૂજા કરવી તથા તેઓને જન્મહાડવા અને તેઓને આજીવિકાનાં સાધન બાંધી આપવાં. જૈનાચાર્યોએ જૈનગૃહસ્થ ગુરૂબ્રાહ્મણોને સમ્યક્ત્વાદિ સંસ્કારથી સંસ્કારિત કરવા અને જૈનગૃહસ્થબ્રાહ્મણોને જૈનોની નવીન સંખ્યા વધારવાના કાર્યમાં યોગવા. જૈનબ્રાહ્મણોએ જીનોપવિત વગેરે ગૃહ્યસંસ્કારોને જૈનગૃહસ્થ બ્રાહ્મણગુરૂ મારફત કરાવવા. આચારદિનકર વગેરે ગ્રન્થોમાં જૈનસનાતનવેદ મંત્રોનો વિસ્તાર કરવામાં આવ્યો છે, તેમાંથી મંત્રોનો અધિકાર જ્ઞેષ્ઠ લેવો. જે જૈનબ્રાહ્મણો જે જે જ્ઞતના નવીન જૈનો બનાવે તે તે જ્ઞતના તે તે ગૃહસ્થબ્રાહ્મણગુરૂઓને. સ્થાપવા અને તે જ્ઞતના લોકો પરંપરાએ તે તે જૈનબ્રાહ્મણગૃહસ્થગુરૂને ધનાદિકની સાહાય્ય કરે અને ગૃહ્યસંસ્કારો તેની ખાસે કરાવે. જૈનાચાર્યો, ઉપાધ્યાયો, સાધુઓએ અને સત્તાધિકારી જૈનોએ જૈનોની સંખ્યામાં વૃદ્ધિ થાય તેવા વર્તમાનકાલાનુસારે ઉપાયો યોજવા. એ હજાર વર્ષે પૂર્વે જૈનોની સંખ્યા ચાળીશકરોડમનુષ્યોની હતી. હાલ જૈનોની સંખ્યા તેરલાખની થઇ છે માટે હવે ધોરનિદ્રામાં સુષ્પ રહી જિન-આજ્ઞાનો લોપ ન કરતાં ઉપયુક્ત પ્રકારે જૈનોની સંખ્યા વધારવામાં નવીન થતા જૈનોને સર્વ પ્રકારની મદદ કરવી. આર્થિકસ્થિતિ, કન્યાપ્રદાન વગેરે વ્યવહારિકલાભોવડે જૈનોની સંખ્યા વધારવી. જૈનધર્મના ઉપદેશમંત્ર્યમહારોથી જૈનોની સંખ્યામાં ગમે તેવા ઉપાયોથી વૃદ્ધિ કરનારા ખરા જૈનો જાણવા. જૈનધર્મનો પ્રચાર કરવાથી દુનિયામાં જૈનોની સંખ્યામાં વૃદ્ધિ થાય છે, તે નીચે પ્રમાણે સૂત્રથી કથવામાં આવે છે.

જૈનધર્મપ્રચારકા:

જેઓ ખરા જૈનો છે તેઓ જૈનધર્મનો વિશ્વમાં પ્રચાર કરનારા હોય છે. શ્રીઆર્યસુહસ્તિસૂરિએ સંપ્રતિ રાજ્યએ, કનોજના આમદેવ રાજ્યએ બંધપભદ્રિસૂરિએ, વિહારદેશના ખારવેલ રાજ્યએ, કુમારપાલ રાજ્યએ, શ્રેણિક રાજ્યએ, કોણિક રાજ્યએ જૈનધર્મનો પ્રચાર કરવામાં ખામી રાખી નહોતી. કલિકાલસર્વજ્ઞશ્રીહિમચંદ્રાચાર્યે જૈનધર્મનો પ્રચાર કરવામાં આત્મવીર્યને સારી રીતે સ્ફોરવ્યું હતું. સકિતથી, વિદ્યાથી ઉપદેશથી અને ધનથી જૈનધર્મનો પ્રચાર કરવો માટે સકલસધે જરા માત્ર પશુ ખામી ન રાખવી જ્ઞેષ્ઠએ.

જૈનોપનિષદ.

૫

શ્રીજિનદત્તસૂરિએ, રત્નપ્રભસૂરિએ જૈનધર્મ વૃદ્ધિ માટે અસરકારક આત્મભોગ આપ્યો હતો. દરેક જૈને જૈનધર્મનો પ્રચાર થાય એવા વિચારો દરોળ કરવા અને યથાશક્તિ પ્રવૃત્તિ કરવી. જે મદદાલ માયકાંગલા જેવો છે તે જૈન નામ ધરાવીને દેવગુરૂને લગ્નવે છે. દુનિયામાં જીતનારાઓ જૈનો હોય છે તેઓ કદાપિ પાછળ પડેજ નહીં. નગુરા અને નગુણા છે તે જૈનધર્મનો પ્રચાર થાય એવાં કાર્યોના પ્રતિપક્ષી અને છે અને જૈનધર્મ પ્રચારનાં કાર્યોમાં વિઘ્ન નાપે છે, પરંતુ જીતનારા જૈનો તેઓને ગણકારતા નથી. તેઓ જૈનધર્મનો પુસ્તકોદારા, ગુરૂઓદારા પ્રચાર કરે છે અને મરીને સ્વર્ગમાં દેવો અને છે. અન્યધર્મોપર અને અન્યધર્મ પાળનારાઓપર દ્વેષ ધારણ કરવાથી જૈનધર્મનો પ્રચાર થતો નથી, પરંતુ અન્યધર્મોનાં જે જે સત્યો છે તેનો જૈનધર્મમાં સમાવેશ થાય છે, જૈનધર્મમાં અન્યધર્મનાં સત્યો રહેલાં છે. એવા યોધનો સત્ય રીતે પ્રચાર કરવાથી તથા અન્યધર્મોના પોતાના આત્માના કરતાં વિશેષ માનીને તેઓના દુઃખમાં ભાગ લેવાથી તથા તેઓને સુખમાં સાહાય્ય આપવા પૂર્વક જૈનતત્ત્વોનો યોધ દેવાથી તેઓના આત્માઓમાં જૈનધર્મ ઉતરે છે. પ્રેમ, સાહાય્ય અને મૈત્રીથી મનુષ્યોના હૃદયમાં જૈનધર્મનાં જીવતાં સત્યોને ઉતારી શકાય છે. કુમારપાળના ઉપર હેમાચાર્યે જે ઉપકાર ન કર્યા હોત તો કુમારપાળ જૈન થાત નહીં. આર્યસુહસ્તિએ શ્રી સપ્રતિરાજપર ઉપકાર ન કર્યો હોત તો સપ્રતિરાજ જૈન બનત નહીં. આત્મ સમર્પણ કરીને અન્યોને પોતાના ધર્મમાં લેઈ શકાય છે. જૈનકોમમાં આવવાથી આર્થિકલાભ થાય, વિશાલભાવના ખીલે, એકખીજમાં ભેદ ન રહે, પરસ્પરમાં પ્રેમ ખીલી શકે. સુખી થવાના સર્વ ઉપાયોની સાહાય્ય મળે તોજ આ કાળમાં જૈનધર્મનો પુનરુદ્ધાર થાય. જૈનધર્મની જીવતી મૂર્તિ બન્યા વિના જૈનધર્મનો પ્રચાર કરી શકતો નથી. શુષ્ક વાતો કરવા માત્રથી કંઈ વળતું નથી. ચારે પ્રકારની વર્ણનાં ગુણધર્મોની જેમાં અસ્તિતા નથી તે ધર્મ દુનિયામાં જીવી શકતો નથી. હાલમાં ચાલતા જૈનધર્મમાં બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્ર એ ચારે પ્રકારની વર્ણ નથી તેથી જૈનધર્મ દુનિયામાં જીવી શકશે કે કેમ ? તેની શંકા છે, પરંતુ એકવીશ હજાર વર્ષપર્યંત દુનિયામાં જૈનોનું જેર પ્રવર્તવાનું છે અને તે માટેજ જૈનધર્મપ્રચારના ઉપાયોને દેવતાઓ સુળકે છે, આત્માની શુદ્ધયુદ્ધિમાં તેનો પ્રતિભાસ થાય છે, માટે જૈનધર્મનો પ્રચાર કરવા માટે ચારે વર્ણમાં જૈનધર્મ જીવતો રહે એવા ઉપાયો આદરવા. જૈનધર્મમાંથી બ્રહ્મ થયેલ

ચારેવર્ણના મનુષ્યોને જૈનધર્મી બનાવવા. દરેક વર્ણના મનુષ્યો પોત પોતાના ગુણકર્મોનુસારે આજીવિકાદિ સાધનોમાં પ્રવૃત્ત થઈ જૈનધર્મ પાળે તેની તેમના અધિકાર પ્રમાણે વ્યવસ્થા કરવી. ખીસ્તિધર્મ વગેરેમાં દાખલ થયેલા મનુષ્યોને પ્રાયશ્ચિત્ત આપી જૈનધર્મમાં દાખલ કરવા. એવા સત્યકર્તવ્યધર્મનું પાલન કરવામાં કદિ પ્રાણાન્તે પણ પરાક્રુષ્પ થવું નહીં. જૈનધર્મનું શિક્ષણ અપાય એવાં ઉપદેશકોનાં ગુરુકુલો સ્થાપવાં. જૈનધર્મનો પ્રચાર કરનારા આચાર્યોનાં મંડળો યોજવાં. જૈનધર્મની શ્રદ્ધા અને તેના મુખ્યપાલન કરવા યોગ્ય આચારોપર લક્ષ્ય આપવું. ચારે વર્ણના જૈનોને એક વ્યાપારી જૈનોના કર્મ પ્રમાણે દોરવવા નહીં. કન્યાદાન, લક્ષ્મીદાન, સત્તાદાન, પ્રેમદાન, પરોપકારમાં સ્વાર્પણુલવન, બ્રહ્મચર્યપાલક ગુરુકુલસંસ્થાઓ વગેરેથી જૈનધર્મનો પ્રચાર કરવા હાલમાં યોગ્ય ઉપાયો આદરવા અને રૂઢિના બંધનો કે જેથી જૈનોની વસ્તી ધટી હોય તેઓને જલાંજલિ આપવી. ધર્મનો પ્રેમ અત્યંત ખીલવવો જોઈએ. ગમે તે જાતનો નમસ્કારમંત્રનો જાપ કરનાર જૈન હોય તો તેના માટે આત્મસમર્પક પ્રેમ ધારણ કરીને રહેણીમાં દેખાડી આપવો. લાખ્ખો કરોડો રૂપિયાનો ખર્ચ હવે નકામો ન થાય અને જૈનધર્મના પ્રચારાર્થે જૈનગુરુકુલો, સાંધુ ગુરુકુલો વગેરેમાં ખર્ચ થાય એવી વ્યવસ્થા કરવી કે જેથી જૈનધર્મનો પ્રચાર કરીને જૈનો કર્તવ્યથી જૈનો બને.

જિનાગમનિગમસ્વાધ્યાયાદિતત્પરા:

દરેક તીર્થંકરના ઉપદેશથી જિનાગમોને ગણુધરો બનાવે છે અને ભરત ચક્રવર્તિના બનાવેલા વેદોને નિગમો કહેવામાં આવે છે તે સર્વ તીર્થંકરોના સમયમાં પરંપરાએ વહા કરે છે. જૈન ઉપનિષદો અને જૈન આર્યવેદોનો નિગમમાં સમાવેશ થાય છે. આગમશાસ્ત્રો અને નિગમશાસ્ત્રો એ બન્નેના મેળથી જૈનશાસન ચાલ્યા કરે છે. એકલા આગમોથી જૈનશાસન પ્રવર્તતું નથી તેમ એકલા નિગમોથી જૈનશાસન પ્રવર્તતું નથી. આગમોના નાશની સાથે જૈન ધર્મનાં તત્ત્વોનો નાશ થાય અને જૈનનિગમોના નાશથી ચારે વર્ણમાંથી જૈનધર્મના આચારોનો નાશ થાય. માટે બન્નેમાંથી એકનો નાશ ન થવો જોઈએ. જૈનોએ આગમોનો અને નિગમોનો સ્વાધ્યાય કરવો જોઈએ. તથા તેઓનું મનન, સ્મરણ, નિદિધ્યાસન કરવું જોઈએ. મંત્રોનો સર્વ વિભાગ, સોળ સંસ્કારના મંત્રો વગેરે યુક્ત આચારદિનકરમાં આપેલો છે તે નિગમોનો સાર

જૈનોપનિષદ્.

૧૭

સંરક્ષવા યોગ્ય તથા આદરવા યોગ્ય છે. નિગમોની પ્રવૃત્તિથી ચારે વર્ણમાં જૈનધર્મની દૃઢતા થાય છે. આગમનિગમનો પાર પામનાર જ્ઞાની કહેવાય છે. આગમનિગમમાર્યાજૈનધર્મપ્રચારોભવતિ ॥ જૈનનિગમોમાં કહેલા સોળ સંસ્કારોને વર્તમાનકાળમાં સુધારા વધારા સાથે જૈનોમાં પ્રવર્તાવવાથી જૈનોમાં શ્રદ્ધાતત્ત્વનું જોર વૃદ્ધિ પામ્યું અને પામશે. આગમ પ્રભાવક ગમ્જોની પૂર્વે ઉત્પત્તિ થએલી દેખવામાં આવે છે. હાલમાં જૈનોમાંઆગમ અને નિગમની પ્રવૃત્તિ વહ્યા કરે છે. જૈનેતર લોકો પણ જૈનવેદ ભિન્ન વેદો-ઉપનિષદોને માને છે. જૈન આગમો અને જૈનનિગમોમાં સર્વ પ્રકારનાં તત્ત્વો ભરેલાં છે. પૂર્વે ચૈત્યવાસીઓમાં સુખ્યતથા જૈનનિગમોની પ્રવૃત્તિ હતી. જૈનાગમોથી અવિરૂદ્ધપણે જે જે જૈનઉપનિષદો હોય, શ્રુતિયો હોય તેને સાપેક્ષદષ્ટિએ જૈનો ગ્રહી શકે છે. જૈનનિગમોની પ્રવૃત્તિથી રાજકીય જૈનધર્મ હતો અને તેના પ્રચારથી ભવિષ્યમાં રાજકીય જૈનધર્મ થશે. આગમોનો અને નિગમોનો પ્રકાશ કરવાથી તથા પ્રચાર કરવાથી જૈનધર્મની મહત્તાનો લોકોમાં ખ્યાલ પ્રચારી શકાય છે માટે જૈનોએ પરસ્પર અવિરૂદ્ધપણે પરસ્પર સાપેક્ષદષ્ટિથી બનનેનો સ્વાધ્યાય કરવો. કરાવવો અને તેના સ્વાધ્યાયાદિના પ્રચાર માટે સાધુ ગુરૂકલો વગેરેની સ્થાપના કરવી.

ચતુર્વિધસંઘમક્તિકરાઃ

જૈનોના ચાર ભેદ પડે છે. સાધુઓ, સાધ્વીઓ, ગૃહસ્થશ્રાવકો અને ગૃહસ્થશ્રાવિકાઓ, આ ચાર પ્રકારના સંઘની ભક્તિ કરનારા જૈનો હોય છે. જૈનોનો ચતુર્વિધસંઘ મહાપૂજ્ય અને તીર્થંકરને પણ વંધ છે. ચાર પ્રકારના સંઘની રક્ષા કરવી તે ભક્તિ છે. ચાર પ્રકારના સંઘને આહાર પાણીથી યોષવો એ પણ એક જાતની ભક્તિ છે. ચાર પ્રકારના સંઘને વસ્ત્રાદિકનું દાન કરવું તે પણ ભક્તિ છે. સંઘ પર આવેલાં સંકટો દૂર કરવાં, સંઘની પડતી ઘ્લાનો ઉદ્ધાર કરવો, સંઘમાં જ્ઞાનદર્શનચારિત્રનો પ્રચાર કરવો. સંઘમાં પ્રવર્તેલી અવ્યવસ્થાનો નાશ કરવો. ચતુર્વિધસંઘનું બળ વધે, શક્તિ વધે એવાં કર્મો કરવાં તથા એવો ઉપદેશ દેવો, ચતુર્વિધસંઘની સંખ્યાની વૃદ્ધિ થાય એવા ઉપાયો આદરવા, ચતુર્વિધસંઘનો સર્વ દેશોમાં ઉત્પાદ થાય એવા ઉપાયો લેવા ઇત્યાદિ પ્રવૃત્તિયોનો ભક્તિમાં સમાવેશ થાય છે. વિષ્ણુકુમારે નમુચિ પ્રધાનને હઠાવી મહાસંઘની ભક્તિ કરી. કાલિકાચાર્યે ગર્હભક્ષિલ્લ

૮

જૈનોપનિપદ્.

રાજનો પરાસ્ત કરી મહાસંઘની ભક્તિ કરી. ઇત્યાદિ હજારો દૃષ્ટાંતો મોજીદ છે. જેનામાં ચતુર્વિંધસંઘની ભક્તિની લાગણી નથી તે જૈન નથી. સુસદ્માનો જેમ દિનના નામે પ્રાણુ આપવા તૈયાર થાય છે તેમ જેઓ ચતુર્વિંધસંઘની ભક્તિમાં જિનનાનામે પ્રાણુ આપવા તૈયાર થાય છે તેઓ ખરા જૈન બની શકે છે. શ્રાવક-શ્રાવિકાસંઘની ભક્તિ માટે નવકારશી વગેરે જે રીવાજો હાલ હયાત હોય તેનો કદાપિ નાશ ન થવો જોઈએ. નવકારશી સંઘ જમણ વગેરે ભક્તિ-પ્રવૃત્તિથી જૈનકોમમાં ઐક્ય વૃદ્ધિ પામે છે. ચતુર્વિંધસંઘ એ પચ્ચીશમો તીર્થંકર છે. જીવતા તીર્થંકરરૂપ ચતુર્વિંધમહાસંઘની ભક્તિ કરવાથી જૈનો તીર્થંકરકર્મ પામે છે અને સ્વર્ગ સિદ્ધિને પામે છે.

દેવગુરુસેવારસિકા:

દેવગુરુના સેવારસિકજૈનો આત્માની શક્તિયોને ખીલવી શકે છે. હજારો ઉપાયે દેવગુરુની સેવા કરી શકાય છે. દેવગુરુની સેવા કરવાથી સમ્યક્ત્વની શુદ્ધિ કરી શકાય છે અને અનેક મનુષ્યોને સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિમાં નિમિત્તભૂત બની શકાય છે. દેવગુરુસેવારસિકજૈનો અને ત્યાં સુધી દરેજો પ્રભુનાં તથા ગુરુનાં દર્શન કરીને ખાય છે અને દેવગુરુની પૂજા કરીને આત્માની શુદ્ધિ કરી શકે છે. ગુરુની સેવા-ભક્તિ કરવાથી જ્ઞાનદર્શનચારિત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે. તથા ગુરુની કૃપા મેળવી શકાય છે. ગુરુની કૃપાથી જૈનો નગણ્યા નગુરુ બની શકતા નથી. ગુરુના હૃદયમાં પરમાત્માનો વાસ હોય છે તેથી ગુરુની કૃપામાં પરમાત્માની કૃપાનો પણ અંતરભાવ થાય છે. ગુરુના હૃદયમાં પરમાત્માનો વાસ હોવાથી ગુરુની કૃપા એ પરમાત્માની કૃપા અવબોધવી. ગુરુકૃપા વિના કોઈ મનુષ્ય એકદમ પરમાત્મપદને પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. જેનાપર ગુરુની કૃપા થઈ તેનાપર પરમાત્માની કૃપા થઈ એમ નિશ્ચય છે. ગુરુસેવામાં જેને રસ પડે તે ગુરુની કૃપા મેળવીને પરમાત્માની માનસિક, વાચિક, કાચિક સેવા કરી શકે છે. ગુરુની કૃપા મેળવવા માટે સદ્ગુરુના આત્માની સાથે પોતાની અભેદતા કરવી જોઈએ. જેના વિચારો ક્ષણે ક્ષણે સ્વચ્છંદથી ગુરુપરથી ભાવ બદલાયા કરે છે તે ગુરુની સેવામાં રસિક બની શકતો નથી, અને આ કાળમાં ગુરુની સેવા વિના પરમાત્માને ઝોળખી શકતા નથી. જે ગુરુની સેવા કરી તેમની કૃપા મેળવે છે તેના હૃદયમાં પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર થાય છે.

જૈનોપનિપદ.

૯

ચતુર્વર્ણગુણકર્માનુસારેણ ધર્મારાધનતત્પરાઃ

ચારવર્ણનાં ગુણકર્મો જે જે શાસ્ત્રોમાં પ્રતિપાદન કર્યાં છે, તે ગુણ-કર્માનુસારે વર્તતાં છતાં ધર્મની આરાધનામાં જેઓ તત્પર રહે છે તેઓ જૈનો કહેવાય છે. ગૃહસ્થાવાસીમનુષ્યોએ સ્વસ્વવર્ણગુણકર્માનુસારે વર્તીને ધર્મની આરાધનામાં તત્પર થવું જોઈએ. પોતપોતાના ગુણકર્માનુસારે વર્ત્યાં વિના લૌકિકધર્મનો નાશ થવાથી લોકોત્તરધર્મની ગૃહસ્થાવાસમાં આરાધના બની શકતી નથી. ગૃહસ્થાવાસમાં રહેનારા સર્વમનુષ્યો યોગ્યતા વિના ત્યાગી બની શકતા નથી. માટે ગૃહસ્થાવાસમાં રહેલા ચારે વર્ણના લોકોએ સ્વસ્વગુણકર્માનુસારે વ્યવહારધર્મપ્રવૃત્તિયોને નિયમસર સેવવી જોઈએ. ચારે વર્ણના જૈનોએ પૂર્વે જ્યાં સુધી ગુણકર્માનુસારે લૌકિક બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિયાદિ કર્મોનો ત્યાગ નહોતો કર્યો ત્યાં સુધી તેઓ ચારે વર્ણના બળથી જૈનધર્મને રાજકીયધર્મ તરીકે સંરક્ષી શક્યા હતા. પરંતુ બ્યારથી ક્ષત્રિયના ગુણકર્મ પ્રમાણે વર્તવામાં પાપ છે, રાજનાં કર્મ કરવામાં પાપ છે, સેનાધિપતિનાં કર્મ કરવામાં પાપ છે ઇત્યાદિ વિચારોને ધારણુ કરી બ્રાહ્મણાદિ વર્ણના ગુણકર્મોથી ભ્રષ્ટ થયા, ત્યારથી લોકોત્તર જૈનધર્મની આરાધનાથી વિમુખ થયા અને જેના પરિણામ તરીકે વૈશ્યોમાં ફક્ત વણિક ક્રેમ તરીકે જૈનો કાયમ રહ્યા અને જૈનોની કરોડોની વસતિ ઘટી ગઈ અને લગભગ ફક્ત ખારલાખ જેટલી વસતિ રહી માટે જૈનોએ હવે પૂર્વની પેઢે ચતુર્વર્ણગુણકર્માનુસારે વ્યવહારથી વર્તીને લોકોત્તર જૈનધર્મની સ્વાધિકાર પ્રમાણે આરાધના કરવામાં તત્પર થવું જોઈએ. ગૃહસ્થાવાસમાં ચારે વર્ણના ગુણકર્મ પ્રમાણે વર્તીને જેઓ ધર્મારાધનમાં તત્પર થાય છે તે ખરા જૈનો છે.

સાધુવૈયાવૃત્યકારકાઃ

સાધુધર્મ પાળવાની જેઓમાં યોગ્યતા આવી છે તેઓ સાધુઓ ત્યાગીઓ બની શકે છે. સાધુઓવડે જૈનધર્મનું મૂર્તિમાન સ્વરૂપ ચિરંજીવ રહે છે. મોક્ષનાં સુખનો અનુભવ કરનારા સાધુઓ છે. સાધુવર્ગની આવશ્યકતા સંબંધી જેટલું લખીએ તેટલું ન્યૂન છે. જૈનધર્મના પ્રવર્તક સાધુઓ છે માટે ઝમે તેવા સંયોગોમાં સાધુવર્ગ તરફ અર્ચિ ન કરવી જોઈએ. સાધુઓની વૈયાવૃત્ય કરવાથી પ્રભુની પ્રાપ્તિ થાય છે. સાધુઓના આશીર્વાદથી મનુષ્યોનું કલ્યાણ થાય છે. સાધુઓ જીવતાદેવ સમાન છે માટે તેઓની

વૈયાટ્ય સેવાચારી કરવામાં કોઈપણ વખતે જરા માત્ર ખામી ન રાખવી જોઈએ. ઉત્તમ સાધુઓની ભક્તિ કરવામાં આત્માર્પણ કરવું જોઈએ. ઉત્તમ સાધુઓની ભક્તિ કરવામાં દરરોજ અભિનવ ઉત્સાહ ધારણ કરવો જોઈએ. પરંતુ ખેદ, કલેશ, હેઠ્ઠા આદિ દોષોને ન સેવવા જોઈએ. સાધુઓનો દોષ દેખવાથી વા તેમની નિંદા કરવાથી સાધુઓની વૈયાટ્ય કરતાં યથાર્થ ફળ પ્રાપ્ત થઈ શકતું નથી. સાધુઓની વૈયાટ્ય કરનારાઓ આ ભવમાં સુખી થયા વિના રહેતા નથી. શ્રદ્ધા-પ્રેમથી કરેલ વૈયાટ્ય કદિ નિષ્ફળ જતું નથી માટે સાધુઓની જે વૈયાટ્ય કરે છે તેજ ખરા જૈનો જાણવા સાધુવર્ગની હયાતીમાં જૈનધર્મની હયાતી છે એ મંત્ર કદિ ન ભૂલવો જોઈએ.

ધર્માચાર્યાજ્ઞાનુસારપ્રવર્ત્તકા:

જૈનધર્માચાર્યોની આજ્ઞાનુસારે પ્રવૃત્તિ કરનાર જૈનો છે. શ્રીતીર્થકર પ્રભુની પાટે આવેલા જૈનધર્માચાર્યો જે જે ધર્મ પ્રગત્યર્થ આજ્ઞાઓ કરે તે શ્રીધીરપ્રભુની આજ્ઞાઓ છે, એમ દૃઢ નિશ્ચય કરીને તેઓની આજ્ઞાઓ પાળવી જોઈએ. તીર્થકરની આજ્ઞામાં અને જૈનધર્માચાર્યની આજ્ઞામાં ભેદ ન માનવો જોઈએ. વર્તમાન કાલમાં ધર્મની ચઢતીના ઉપાયોને આચાર્યો જાણી શકે છે અને તેથી વર્તમાનકાલીન આચાર્યોની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તીને ધર્મની વૃદ્ધિ કરવી તથા આત્મકલ્યાણ કરવું તે તીર્થકર પરમાત્માની આજ્ઞા રૂપજ છે. માટે ખરા જૈનો એ પ્રમાણે સમજીને જૈન ધર્માચાર્યોની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તીને જૈનશાસનની ઝાઢોજલાલી પ્રવર્તાવે છે. જૈનધર્માચાર્યોને ધર્મની વૃદ્ધિ વિના અન્ય કોઈ સ્વાર્થ નથી. પોતાના ધર્માચાર્યની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવાથી જૈનોના સર્વ પ્રકારના બળમાં વૃદ્ધિ થાય છે. ધર્મબળની વૃદ્ધિથી અન્ય સર્વશુભ બળોમાં અણુધારી સાહાય્ય મળે છે, માટે જૈનોએ જૈનાચાર્યની આજ્ઞા પ્રમાણે ધર્મકર્મમાં જૈનશાસનોન્નતિ માર્ગમાં પ્રવૃત્તિ કરવી જોઈએ. જેઓ આચાર્યોની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તતા નથી તેઓ જૈનધર્મનો નાશ કરવામાં ભાગીદાર બને છે. દેશોન્નતિ સંઘોન્નતિ વગેરે ઉન્નતિયોની વૃદ્ધિ થાય એવી રીતે જૈનધર્માચાર્યો ધર્મકર્મની આજ્ઞાઓ ફરમાવે છે. વિદ્યા, સત્તા, ધન, આદિથી જૈન કોમની સદા ચઢતી થયા કરે અને અન્યધર્મીઓની હરીફાઈમાં જૈનો પાછળ ન પડે એવી અંતરમાં લાગણી ધારણ કરીને દેશકાલજનને જૈન ધર્મકર્મો કરવાની જે જે આજ્ઞાઓ કરે તે શિરસાવધ માનીને સર્વ સ્વાર્પણ કરીને પાળવી જોઈએ.

“ તથાવિધદ્રવ્યક્ષેત્રકાલભાવેન ધર્મરક્ષકાઃ ”

જેઓ તથાવિધ દ્રવ્યક્ષેત્રકાલભાવથી ધર્મનું રક્ષણ કરનારા છે તે જૈનો બાબતુવા. જે જે કાળે જે જે ઉપાયોવડે જૈનધર્મનું રક્ષણ થાય તે તે ઉપાયોને સેવવા જોઈએ. જે જે દેશમાં જે જે બળ, કળ, યુક્તિ, પ્રયુક્તિ, ઉપદેશ વગેરેથી જૈનધર્મનું રક્ષણ થાય તે તે ક્ષેત્રે તે તે કરવું જોઈએ. જે જે ભાવવડે અને જે જે મનુષ્યોવડે જૈનધર્મનું રક્ષણ થાય તેમ કરવામાં જૈન ખચ્યાએ કદિ પાછા ન પડવું જોઈએ. ખરાજૈનોના રક્ષણમાં અને તેની વૃદ્ધિમાં જૈનધર્મની રક્ષાનો અતરૂભાવ થાય છે. ધર્મનું રક્ષણ કરવાથી તે સર્વ વિશ્વ જીવોતું રક્ષણ કરે છે માટે જૈનધર્મનું અવશ્ય રક્ષણ કરવું જોઈએ. જૈનધર્મનું રક્ષણ થાય એવાં સર્વ પ્રકારનાં ઔત્સર્ગિક તથા આપવાદિક બળ સંપ્રાપ્ત કરવાં જોઈએ. જૈનધર્મનો સર્વત્ર પ્રચાર કરવામાં આત્મભોગ આપતાં જે પાછો પડે છે એવા જૈનને નામોશી લાગે છે. તેના પૂર્વજોનો તેનાપર શાપ પડે છે. પૂર્વે યૌદ્ધોની સાથે જૈનધર્મની રક્ષા કરવામાં શ્રીમલ્લવાદી વગેરે આચાર્યોએ જે આત્મભોગ આપ્યો હતો તેનું સ્મરણ કરીને વર્તમાન કાલમાં વર્તતા જૈનોએ જૈનધર્મની રક્ષામાં આપતા ઉપાયો લેવા જોઈએ. જોનામાં જોનધર્માભિમાન નથી તે જૈન થવાને લાયક નથી. જૈનધર્મ જે દુનિયામાં જીવતો રહેશે તો જૈનોની ચડતી કાયમ રહેવાની. પૂર્વકાલના જૈનોનાં સંતાનોમાં જે જૈનધર્મના અભિમાનનો જીરુસો નરમ પડી જશે, તો તેઓ દુનિયામાં ધૂળથકી પણ હલકા ગણવાના. જોએ નાસ્તિક બનીને જૈનધર્મનો ત્યાગ કરે છે તેઓ દેશ, કોમ, જ્ઞાતિ વગેરેનું પણ કલ્યાણ કરવા સમર્થ થવાના નથી. ધર્મની શ્રદ્ધા વિનાના મનુષ્યોમાં આત્મબળ પ્રગટી શકતું નથી. ધર્મવિનાની બાહ્યાન્નતિ કરવાથી અતે વિશ્વ મનુષ્યોને ખરી શાન્તિ મળતી નથી. માટે ધર્મ, શ્રદ્ધા, ધર્માભિમાન ધારણ કરનારા જૈનોએ ધર્મની રક્ષા થાય એવાં હાલ તો આપદ્ધર્મને અનુસરી કર્મો કરવાં જોઈએ.

સર્વદેશીયસર્વવર્ણેષુ જૈનધર્મપ્રચારકાઃ

ભારત, એશિયા, યુરોપ, આફ્રિકા, અમેરિકા, આસ્ટ્રેલિયા વગેરે સર્વ દેશોમાં ઉત્પન્ન થયેલા સર્વજનતીયમનુષ્યોમાં સર્વસુ તીર્થંકરો પ્રતિપાદિત જૈન ધર્મનો ફેલાવો કરનાર ખરા જૈનો હોય છે. સર્વદેશના સર્વજનતીયમનુ-

ધ્યોને ઈશ્વરપદ પ્રાપ્ત કરવાનો એક સરખો હક્ક છે. તીર્થંકરપરમાત્માઓ-એ સર્વદેશીયસર્વવર્ણીય મનુષ્યો માટે જૈનધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો છે એટલું તો નહિ પરંતુ પશુઓ અને પંખીઓના આત્માઓની ઉન્નતિ માટે, સુખ માટે જૈનધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો છે. તીર્થંકરોનાં સર્વ વયનોમાં અધ્યાત્મ-જ્ઞાન ભરેલું છે. અધ્યાત્મજ્ઞાનથી ભરપૂર એવાં આગમોતું મનન કરવાથી જૈનધર્મ આરાધવાની ઉપયોગિતાનો અલંત ખ્યાલ આવે છે અને તેથી સર્વદેશીય મનુષ્યોના કલ્યાણ માટે જૈનધર્મનો, જૈનાગમોનો, જૈનશાસ્ત્રોનો પ્રચાર કરવાની લાગણી ગુણ્યનુરાગીઓને તુર્ત થાય છે. મનુષ્યોના સર્વ પ્રકારના દોષોને હરી આત્માની પરમશુદ્ધતા કરનાર જૈનધર્મ છે. સાયન્સ વિદ્યાદિનાં તત્ત્વોતું અધ્યાત્મદૃષ્ટિએ જૈનધર્મમાં વ્યાખ્યાન કરવામાં આવ્યું છે. વેદોનો, ઉપનિષદોના સારનો જૈનાગમોમાં અન્તર્ભાવ થાય છે. જૈનધર્મના પ્રચારથી દુનિયાના સર્વ મનુષ્યોમાં પૂર્ણ શાન્તિ પ્રસરી શકે છે. આત્માની, બ્રહ્મની ગુપ્ત વિદ્યાઓને જૈનધર્મ શિખવે છે અને સદાચારોથી મનુષ્યોને પવિત્ર કરે છે માટે જૈનધર્મનો નિષ્પક્ષપાત દૃષ્ટિએ પ્રચાર કરવાની જરૂર છે. અસુકવર્ણને જૈનધર્મ રજીષ્ટર કરી આપવામાં આવેલ નથી. જૈનધર્મને સ્વાધિકારે પાળવામાં વિશ્વમનુષ્યોનો એક સરખો હક્ક છે. તેમાં નાત જાતનો ભેદ આડો આવતો નથી. ગુરૂની કૃપાથી જૈનધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે. સંપ્રતિ રાજ્યએ એશિયાખંડમાં જૈનધર્મનો સારો રીતે પ્રચાર કર્યો હતો. દુનિયાનાં રાજ્યો અને મનુષ્યો સુધરી સુધરીને જે સારા વિચારો અને સારા આચારોની કોટિ પર આવે તે સારા વિચારો અને શુભાચારોને તીર્થંકરોએ લાખોવર્ષથી અસંખ્યવર્ષથી પ્રતિપાદન કર્યા છે. માટે જૈનધર્મનો સર્વ દેશમાં પ્રચાર કરતાં સર્વદેશીય સભ્યોનો સુધારો થવાનો. પરચરમાં, વનસ્પતિમાં દાકતર ખોડે જીવ છે એમ જે શોધ કરેલી છે તેની તો કેવળજ્ઞાનવડે તીર્થંકરોએ પૂર્વથી શોધ કરી છે. માટે જૈનશાસ્ત્રોનો સર્વદેશની સર્વ ભાષાઓમાં ઉતારો કરાવવો અને પરદેશોમાં જૈનધર્મનાં તત્ત્વો સમજાવ એવા ઉપદેશ આપવા. વિવેકાનંદ અને વીરચંદ્રગાંધીની પેઠે અન્યદેશીય મનુષ્યોને ઉપદેશ આપવા મહાજ્ઞાનીઓ પ્રગટાવવા. જૈનધર્મના મહાજ્ઞાતાઓ પ્રગટે એવાં જૈનધર્મ જ્ઞાનપ્રદ ગુરૂકુળો સ્થાપવાં. જૈનધર્મીયાર્યોની આજ્ઞાનુસારે જૈનધર્મના પ્રચારની સર્વ વ્યવસ્થા કરવી. જૈનધર્મપ્રચારકાઃ એ સૂત્ર કરતાં આ સૂત્ર વિશેષ છે, કારણ કે આ સૂત્રમાં સર્વ દેશોમાં અને સર્વ જાતિ-યોમાં જૈનધર્મ પ્રચારવાની સૂચના છે. સત્ય એવા જૈનધર્મનો પ્રચાર કરવામાં કોઈ જાતની સંકુચિત-દૃષ્ટિ રાખવાની જરૂર નથી. જૈનધર્મ શાસ્ત્રોમાં

જૈનોપનિષદ્.

૧૩

ઉદાર વિચારો અને ઉદાર પવિત્ર આચારો છે, તેથી વિશ્વજનોતું દયાદિ સિદ્ધાંતોવડે તે વિશેષ કલ્યાણ કરી શકે છે. માટે જૈનધર્મનો સર્વદેશીય, સર્વજાતીય મનુષ્યોમાં સર્વ મનુષ્યોમાં સર્વસ્વાર્ષણ કરીને પ્રચાર કરવો.

આપત્કાલેત્વાપદ્ધર્મકર્મભિજૈનોન્નતિસાધકા:

આપત્તિકાલમાં આપદ્ધર્મકર્મોવડે જૈનોન્નતિ સાધક ખરા જૈનો અને છે. જ્યારે જૈનધર્મનો નાશ થવાનો પ્રસંગ આવે છે અને જૈનોની સંખ્યા ઘટીને બિલકુલ કમ થાય છે ત્યારે જૈનધર્મનો આપત્કાલ અને જૈનોનો આપત્તિકાલ સમજાય છે. ઉત્સર્ગની પેઠે આપત્કાલમાં જૈનધર્મ પ્રવર્તાવવાના ઉપાયોને લેઈ શકાતા નથી, પરંતુ હાલ જેમ યુરોપીય મહાયુદ્ધમાં આપત્તિકાલના ધર્મોનો સ્વીકાર કરીને બ્રિટીશ સરકાર સ્વાતંત્ર્ય રક્ષણ માટે આપત્કાલ યુદ્ધકર્મોનો સ્વીકાર કરે છે તે પ્રમાણે જૈનોએ હાલ આપદ્ધર્મકર્મોનો સ્વીકાર કરીને જૈનોન્નતિ સાધક બનવું જોઈએ. મેવાડના પ્રતાપરાણા પર આપત્તિ આવતાં તેણે આપદ્ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો હતો અને ડુંગરાઓમાં ભટકી ભરાધને યુદ્ધ કર્યાં હતાં. આપત્તિકાલમાં બ્રાહ્મણોને શત્રુનાં કર્મો કરીને જીવવાનું મનુસ્મૃતિમાં કહ્યું છે. આપત્તિકાલમાં પૂર્વના ધર્મના વિચારોમાં અને આચારોમાં પરિવર્તન અવશ્ય કરવું પડે છે અને જે એ આપત્તિકાલમાં આચારોનું, કર્મોનું પરિવર્તન કરે છે તે પુનઃ અસલની સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી શકે છે અન્યથા તેઓ સ્વાસ્થિત્વનો નાશ કરે છે. શિવાજી મહારાજાએ હિંદુઓ પર આપત્તિકાલ આવેલો જાણીને તથા હિંદુધર્મ પર આપત્તિકાલ આવેલો જાણીને તેણે મહાન મુગલરાજ્યની સાથે અપવાદકાલીન યુદ્ધ કર્યાં અને તેણે અપવાદ રાજ્ય યુદ્ધ ધર્મકર્મોને અનુસરી લડી પુનઃ હિંદુઓની ચક્રતી કરી. જ્યારે ઐહોનું અને જૈનોનું અત્યંત જોર વધ્યું, અને વેદપરથી ભારતવાસીઓની આસ્થા ઉઠી ગઈ ત્યારે કુમારિલ ભટ્ટે, બાદરાયણ વેદવ્યાસે અને શંકરાચાર્યે સ્વધર્મ પર આપત્તિ આવેલી દેખીને આપત્તિકાલ ધર્મનો સ્વીકાર કરી વેદસૂત્રોને ઉપસ્થિત કર્યાં. તથા અભ્યવિચારોને અને અત્યાચારોને ગ્રહણ કરીને તથા અસલની યજ્ઞાદિક ક્રિયાઓની મંદતા કરીને વેદધર્મના નામે ધર્મ પ્રચારણા કરી: મહામદ પયગંબરે આપદ્ધર્મ ધર્મના નિયમોને અનુસરી છેવટે અરબસ્તાનમાં મોહામદેન ધર્મ પ્રચાર્યો અને પ્રતિપક્ષીઓનું જોર હટાવ્યું. આપત્તિકાલમાં અપવાદ ધર્મને અનુસરીને ગૃહસ્થોના અને ત્યાગીઓના ધર્મકર્મોમાં દેશકાલાંતુસ્તાર

પરિવર્તનો-ફેરફારો કરવા પડે છે. જે ધર્મના લોકો દેશકાલાનુસારે ધર્મકર્મમાં પરિવર્તનો કરતા નથી અને વહોરાના નાડાની પેઠે પકડ્યું તે પકડ્યું એમ કદાચદ કહે છે તે ધર્મના લોકો આપત્તિકાલમાં જીવવાને, ઉન્નતિ કરવાને અને સ્વધર્મ રક્ષણ કરવાને શક્તિમાન થતા નથી. પૂર્વની જૈનોની ઝાઢોઝલાલીનો વિચાર કરીએ તો હાલ જૈનો પર અને જૈનધર્મ પર આપત્તિકાલનાં આપદ્ધર્મનાં કર્મો કરવાનો પ્રસંગ આવ્યો છે માટે તેનું ગુરુગમ જ્ઞાન કરીને ધર્મચુસ્ત જૈનો આપદ્ધર્મ કર્મો કરીને જૈનોની ઉન્નતિને સાધે છે. ક્ષેત્રકાલાનુસારે ગુણકર્માનુસારે આઠાણુજૈનો, ક્ષત્રિયજૈનો, વૈશ્યજૈનો અને શૂદ્રજૈનોને ધર્મકર્મમાં જોડવા અને જૈનોની સંખ્યા વધે તથા જૈનધર્મથી સર્વ લોકોનું કલ્યાણ વર્તમાનમાં તથા ભવિષ્યમાં થાય એવી પ્રવૃત્તિ કરવી.

જિનગુણવિશિષ્ટસર્વદેવનામમંત્રોપાસકાઃ

રાગદ્વેષ રહિત જિન કહેવાય છે. અનન્ત જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર ધારકને જિન કથવામાં આવે છે. જિનગુણ વિશિષ્ટ જે જે દેવોનાં નામો હોય તે નામ મંત્રોનો જાપ કરનારા જૈનો કહેવાય છે. નમસ્કાર મંત્ર, યોગીશ તીર્થ કરોનાં નામો વિગેરેનો જાપ કરવાથી દેવગુણોની પ્રાપ્તિ થાય છે. જિનદેવોનાં નામ મંત્રની ઉપાસનાથી પુણ્ય સંવર અને નિર્જરા થાય છે. બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, પ્રભુ, દેવ, શિવ, પરમબ્રહ્મ, પરમાત્મા હર, હરિ, જગન્નાથ, શંકર, શંભુ, મહાદેવ વિગેરે જિનદેવોનાં ગુણ વિશિષ્ટ નામો સમજીને તે દ્વારા આત્માની શુદ્ધતા કરવી, રાગદ્વેષ રહિત જ્ઞાનાવરણીયાદિધાતિકારિહિત જિનદેવોનાં અસંખ્ય નામો છે. ગમે તે નામ દ્વારા જિન ગુણોનું સ્મરણ કરવું. જિન ગુણુ ગાવા, જિન પરમાત્માનાં વ્યુત્પત્તિદ્વારા લાખો નામો ગુણુ વિશિષ્ટ થાય અને તેનાથી જિનદેવનો સાક્ષાત્કાર થતો હોય તો જિનદેવનાં નામોમાં પક્ષપાત કરવો ન જોઈએ. પોતાને જુએ તે નામથી જિનદેવનું સ્મરણુ ધ્યાન ધરવું. અરિહંત મંત્રનો જાપ કરવાથી અનંતભવનાં અનંત કર્મોનો ક્ષય થાય છે. નમસ્કાર મંત્ર કલ્પમાં અરિહંત મંત્ર જાપની વિધિ અતાવવામાં આવી છે. ઐ અહ્મ મંત્રનો એક લાખવાર જાપ કરવાથી ચિત્ત શુદ્ધિ થાય છે અને જિનદેવનાં દર્શન થાય છે. ચિત્તની શુદ્ધિ થાય છે. જે અહં મંત્રનો જાપ કરે છે તેને યમનો ભય થતો નથી અને ચાર હયાનાં પાપો કરેલાં હોય છે તેનો પણ નાશ થાય છે. યોગ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે. ઐ અહ્મ મંત્રનો જાપ દરેક જૈનોએ કરવો જોઈએ. સૂરિઓએ સૂરિ મંત્રનો

દરરોજ જાપ કરવો જોઈએ. ઉપાધ્યાયાદિએ વર્ષમાન વિધાનો જાપ કરવો જોઈએ. શ્રાવકોએ ઋષિમંડલ મંત્રનો જાપ કરવો જોઈએ. શુદ્ધગમ વિધિ પૂર્વક મંત્રોની અપાદિ દ્વારા ઉપાસના કરવાથી શાંતિ તુષ્ટિ પુષ્ટિ પરમાત્મ પદ પ્રાપ્તિ થાય છે.

વ્યાવહારિકધાર્મિકસર્વશુભશક્તિગ્રાહકા:

વ્યાવહારિક અને ધાર્મિક સર્વ શુભ શક્તિના ગ્રાહક જૈનો પ્રગતિમાન બની શકે છે. મન, વાણી, કાયા અને આજીવિકાની ધન વિગેરે શક્તિયો ખીલવવી અને તેને વ્યાવહારિક કાર્યોમાં તથા ધાર્મિક કાર્યોમાં યોજવી. રાજ્યસત્તામાં અગ્રપદ મેળવવું, પ્રધાનાદિ પદવીઓને પ્રાપ્ત કરવી, એના રક્ષકાદિની પદવીઓને પ્રાપ્ત કરવી, અમેરિકા અને ઇંગ્લાંડના મોટા વ્યાપારીઓની હરિકાઈ કરવી. સર્વ પ્રકારની ભાષાઓના પ્રોફેસર બનવું. સર્વ પ્રકારની હુન્નરકળાનું શિક્ષણ લેઈ તેનાં કર્મો કરવાં ઇત્યાદિ વ્યાવહારિક શુભ શક્તિયો કહેવાય છે. ગૃહસ્થ જૈનો વ્યાવહારિક શુભ શક્તિઓને ગ્રહે છે. વ્યાવહારિક શુભ શક્તિયોની પ્રાપ્તિથી સ્વાતંત્ર્ય જીવન અને દેશની, ધર્મની ઉન્નતિ કરી શકાય છે. શક્તિ વિનાનો મનુષ્ય દુનિયામાં જીવવાને લાયક નથી. અમેરિકાના જંગલી લોકો શુભ વ્યાવહારિક શક્તિયોની પ્રાપ્તિ વિના નષ્ટ પ્રાયઃ થઈ ગયા. સર્વ વ્યાવહારિક શુભ શક્તિયોની ક્ષીણતાથી જૈનો આલીશ કરોડ મટીને તેર લાખ થયા. મોટા મોટા રાજાઓ, પ્રધાનો, સેનાપતિઓ, જગત્ શેકો, મોટા વ્યાપારીઓ મટીને સામાન્ય પંક્તિમાં આવી ગયા. તેથી ધર્મની શુભ શક્તિઓનો પ્રચાર કરવામાં મન્દ શક્તિવાળા બની ગયા. લક્ષ્મી, સત્તા, વિદ્યા અને શારીરિક શક્તિયોની પ્રાપ્તિ વિના જૈનો દુનિયામાં અન્ય લોકોની પાછળ પડી કચરાઈ જવાના અને તેથી નામ શેષ ધર્મ ઓછું જવાનો ભય રહે છે. આત્માની જ્ઞાનાદિક શક્તિયો ખીલવવી જોઈએ. જૈન ધર્મની અદ્વા વિના આત્મબળ ખીલવું નથી માટે ધાર્મિક શક્તિયોને સેવા, દાન, ધર્મબ્યાસથી ખીલવવી જોઈએ.

સર્વશુભશક્તિવિદ્યાતકાજ્ઞશુભવિચારાચારનિવારકા:

સર્વશુભ શક્તિયોના વિદ્યાતક જે જે અશુભ વિચારો હોય છે તેઓનું નિવારણ કરનાર જૈનો હોય છે. બાલલક્ષ્મી કાયિકબલનો નાશ અથ છે. સ્તિષ્ટિવિરૂદ્ધકર્મ કરવાથી શરીરની પાયમાલી થાય છે તેથી તેવા અર્થોએ

હાનિકારકે રિવાજોનો નાશ કરનાર ખરા જૈનો અને છે. માંસભક્ષણુ, દારૂપાન, જુગદુ, ગાંજો, અપ્રીણુ વિગેરેનાં વ્યસનો ત્યાગ કરનાર તથા વૈશ્યા પરસ્ત્રીનાં ત્યાગ કરનારા ખરા જૈનો અને છે. કારણ કે માંસભક્ષણુ, દારૂપાન વિગેરે વ્યસનોથી શરીરની, લક્ષ્મીની, યુદ્ધિની અને આત્માની પાયમાલી થાય છે. ગૃહસ્થજૈનો પરદેશગમન કરીને વિદ્યાલક્ષ્મી મેળવતા હોય અને ધર્મની શ્રદ્ધાદિથી પ્રષ્ટ થતા હોય તેઓના સામું ન પડવું જોઈએ, કારણ કે વ્યવહારિકશુભશક્તિઓ મેળવ્યા વિના જૈનો અન્ય કોમોથી પાછળ પડી જાય તો ધર્મનું બળ વધી શકે નહિ વૃદ્ધલગ્નનો ત્યાગ થવો જોઈએ. વિદ્યાશક્તિ, સત્તાધિકારીશક્તિ અને ધનશક્તિ તથા કાયશક્તિથી જૈનો ધર્મમાં પશુ આગેવાની ભર્યો ભાગ લેઈ શકે છે. જૈન ત્યાગી સાધુઓની પેઠે ગૃહસ્થ-દ્વચ્ચામાં ગૃહસ્થજૈનો જે નિવૃત્તિનાજ ઉપાસકો અને તો તેઓ વ્યવહારમાં દીન બની જાય અને તેથી અશક્ત મનુષ્યોથી કંઈપણ કાર્ય કરી શકાય નહિ. મહાત્મા મોહન કરમચંદ ગાંધી જે ખારીસ્ટર ન બન્યા હોત તો તેમનાથી દેશસેવાનું કાર્ય બની શકત નહિ. ધન, સત્તા, વિદ્યા અને રાજ્ય-શક્તિયોથી એકવાર મનુષ્ય મહાન બન્યા પછી તે તે શક્તિયોનો ભોગ આપે છે ત્યારે તેના તરફ દુનિયાના મનુષ્યોનું આકર્ષણ થાય છે. વ્યવહારમાર્ગમાં અને ધર્મમાર્ગમાં સાંકડા વિચારોમાં અને સાંકડા આચારોમાં ગુંધાઇ રહીને ઉદ્ધારવિચારોનો અને આચારોનો નાશ કરવાથી જૈન કોમની પડતીનું પાપ બહારી લેનારાઓએ હવે ચેતીને ચાલવું જોઈએ. જમાનાના ફરવાની સાથે મનુષ્યે પણ ફરવું જોઈએ. દુનિયામાં લોકો જે જે શુભશક્તિયોને ગ્રહણ કરીને ઉચ્ચ બનતા હોય તેને શુભશક્તિયોને પ્રાપ્ત કરવી જોઈએ. ચાર ખંડના મનુષ્યોની સાથે હવે જૈનોનો સંબંધ થયો છે. જૈનોએ વ્યાપારનો કદાપિ ત્યાગ ન કરવો જોઈએ. સર્વ પ્રકારની વિદ્યાઓને પ્રાપ્ત કરવી જોઈએ અને જૈનધર્મની પૂર્ણશ્રદ્ધાથી આરાધના કરવી જોઈએ. આપત્તિકાલના ધર્મને અનુસરીને સાધુઓએ અને ગૃહસ્થોએ વર્તમાનમાં ગ્રાહ્યશુભશક્તિયો જે જે હોય તેના અનુકૂલ વિચારોથી અને આચારોથી પ્રવર્તવું જોઈએ. ચોથા આરાની પેઠે ધર્માચારો પાળવા જાય તો આ કાલમાં જૈનસાધુઓનું અસ્તિત્વ ન રહે. હાલ તો મૂલવતોપર લક્ષ રાખીને તેને પાળવાં જોઈએ. આચારો કરતાં દયા, સત્ય, નીતિના ગુણો તરફ વિશેષ લક્ષ રાખીને સવશુભ-વિદ્યાતકવિચારોનો અને આચારોનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. મહાસંઘની પ્રગતિમાં પ્રતિકૂલ વિચારો અને પ્રતિકૂલ જે જે પ્રવૃત્તિથી હોય તેનો ત્યાગ

જૈનોપનિષદ્.

૧૧૧

કરવો જોઇએ. સર્વશુભશક્તિયો પ્રાપ્ત કરવાના વિચારો અને ક્રમેને સર્વ જૈનોએ પ્રાપ્ત કરવાં જોઇએ. એમ કરવામાં જે મંદ અને છે તે પોતાની માતાને લજવે છે. અયોગ્ય ધનખર્ચના કુરીવાજોનો ત્યાગ કરવો જોઇએ.

ધનસત્તાવિદ્યાબલવીર્યવન્તઃ

ગૃહસ્થ જૈનો સર્વ પ્રકારનાં દાન, સર્વ પ્રકારની પ્રાપ્તવ્ય સત્તા, આધ્યાત્મિક તથા વ્યાવહારિક સર્વ પ્રકારની વિદ્યા, અહોતેરકલાની વિદ્યા, શારીરિક બળ અને માનસિક આત્મિકવીર્યવંતજૈનો હોય છે. ગૃહસ્થાવાસમાં ધનની જરૂર પડે છે. ધન અને સત્તા કરતાં વિદ્યાની વિશેષ જરૂર પડે છે. વિદ્યાની પેઠે શારીરિક, વાચિક બળની જરૂર પડે છે અને તેના કરતાં આત્માના અનંત જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રની વિશેષ જરૂર છે. ગૃહસ્થાવાસમાં કોડી વિનાનો મનુષ્ય કોડી સમાન છે. ગૃહસ્થજૈનો ધન, સત્તા, વિદ્યા, બળની સાથે આધ્યાત્મિક વીર્યને સંપાદન કરી શકે છે. ગૃહસ્થજૈનો જોટલા વિશ્વમાં ધન, સત્તા, વિદ્યાદિવડે આગેવાનો અને છે, તેટલા તેઓ ધર્મને સર્વત્ર પ્રચાર કરીને વ્યાપક બનાવવા શક્તિમાન થાય છે. ધન, સત્તા, વિદ્યા, બળ વિના સંસારમાં અન્ય બળવાન મનુષ્યોના હાથે ક્યારાઇ જવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય છે, માટે અન્તરૂથી નિકેપ રહીને ભગવદ્ગીતાના અર્જુનની પેઠે ધન, સત્તા, વિદ્યાદિ આવશ્યકદૌકિક કર્તવ્યોને કરવાં જોઇએ અને અન્તરૂમાં આધ્યાત્મિકવીર્ય પ્રગટાવવું જોઇએ.

રાજ્યસમાજકુટુંબજ્ઞાતિસંઘવ્યવસ્થાપ્રવૃત્તિમન્તઃ

જૈનો ધન, સત્તા, વિદ્યા, બળ, વીર્યની પ્રાપ્તિ કરીને રાજ્યની સેવામાં તથા સમાજ સેવામાં તથા કુટુંબ સેવામાં, જ્ઞાતિ સેવામાં તથા ચતુર્વિધ સંઘની સેવામાં પ્રવૃત્તિવાળા થાય છે. જૈનો પૂર્વે રાજ્યઓ હતા, પ્રધાનો હતા, સેનાપતિઓ હતા. હાલ તેઓ રાજ્ય વિષયથી ઉદાસીન જેવા થઇ ગયા છે. પરંતુ રાજ્યવ્યવસ્થાની પ્રવૃત્તિમાં ભાગ લેવાથી મનુષ્યોની શાંતિ સુખમાં વૃદ્ધિ કરી શકાય છે તથા દેશની ઉન્નતિ કરી શકાય છે. માટે જૈનોએ રાજ્યવ્યવસ્થામાં મોટી મોટી પદવીઓ પ્રાપ્ત કરીને ભાગ લેવો જોઇએ. આપારની વ્યવસ્થામાં, ક્ષાત્રધર્મકર્મ વ્યવસ્થામાં, સામાજિક વ્યવસ્થામાં, મૌલિક શુભ વ્યવસ્થામાં ભાગ લેવાથી જૈનધર્મના વિચારોનું અને આચાર-

રોતું મહત્વ સાધી શકાય છે. અન્યોના ભલામાં નિષ્કામદષ્ટિથી ભાગ લેવાથી ધર્મની વૃદ્ધિ થાય છે. કુટુંબ સેવા અવસ્થા કરવી જોઈએ. ગાતિ-યોની સેવા કરવા રૂપ વ્યવસ્થા અવસ્થા કરવી જોઈએ. સંઘની પ્રગતિ વ્યવસ્થા અવસ્થા આત્મભોગ આપીને કરવી જોઈએ.

જૈનેષુ જિનવત્પૂજ્યભાવધારકા:

જૈનોપર જિનપ્રભુની પેઠે પૂજ્યભાવ ધારણ કરનારા જૈનો હોય છે. જૈનોમાં જિનપણું દેખ્યાથી જૈનધર્મ જીવતો રહી શકે છે. ભક્તોમાં અવસ્થા ભગવાનનો વાસ હોય છે. જૈનોમાં જિનભગવાનનો વાસ છે. જૈનોની અસ્તિ-પર જિનદેવના ધર્મની અસ્તિતા છે. જે જૈનોનો તિરસ્કાર કરે છે તે જિનનો તિરસ્કાર કરે છે. જૈનોની સંખ્યામાં વૃદ્ધિ થાય એવા વિચારો અને પ્રવૃત્તિઓમાં જિનદેવની ખાસ આરાધના રહેલી છે. જૈનોની સેવા કરવાથી જિનદેવની સેવા કરી શકાય છે. જૈનોને દેખીને જે વૈર-ઝેર બૂલી જઈ હાલિત થતો નથી તે જૈન નથી. એક પણુ ગમે તે મતનો જૈન ક્યાંથી ? જૈનોપર જૈનદેરાસરો વગેરેની સુરક્ષિતાનો આધાર છે, માટે જૈનોએ પરસ્પર જૈનોને પૂર્ણ સાહાય્ય આપવી. ' સાહમીના સગપણુ સમો, અવર ન સગ-પણુ કોય; ભકિત કરો સાહમીતણી, સમકિત નિર્મલ હોય. ' જૈનોની ઉન્નતિ કરવાથી પુણ્ય સંવર નિર્જરને મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે.

સર્વસાપેક્ષનયદષ્ટિભિઃ સર્વતત્ત્વવિચારકાઃ

જૈનો સાપેક્ષનયદષ્ટિએ સર્વ ધર્મોના સત્યનો સ્વીકાર કરે છે. સાગ-રોત્રી પેઠે તેઓનાં હૃદય ઉદાર હોય છે. અન્યધર્મોઓ પર તેઓ તિરસ્કાર બતાવતા નથી, પરંતુ તેઓને સાપેક્ષનયદષ્ટિએવડે ધર્મની ખૂબીઓ સમ-જાવે છે. અન્ય ધર્મોઓનાં યોગ્ય સિદ્ધાંતોને સાપેક્ષ દષ્ટિએ ગ્રહણ કરે છે અને તે સિદ્ધાંતોનો જૈન ધર્મમાં અન્તર્ભાવ કેવી રીતે થાય છે તે અન્ય મનુષ્યોને પ્રેમભાવથી સમજાવે છે. પ્રેમથી ધર્મની વૃદ્ધિ થાય છે. પ્રેમ વિના પોતાને અને અન્યને ધર્મની પ્રાપ્તિ થતી નથી. પ્રેમ વિના સવળી દષ્ટિ થતી નથી, માટે અન્ય ધર્મો મનુષ્યોને પ્રથમ પ્રેમથી સ્હાવા. તેમના આત્માની સાથે પોતાનો મેળ કરવો અને પશ્ચાત્ તેમની યોગ્યતા મુજબ સહવિચારો અને સદાચારોવડે તેઓને જૈનધર્મો બનાવવા. હિંદુ, મુસલમાન, પારસી, બૌદ્ધ,

જૈનોપનિષદે.

૧૯

પ્રીસ્તિ વગેરે ગણ્યતા મનુષ્યોના આત્માઓમાં અનંતગાન છે, અનંત દર્શન છે, અનંત ચારિત્ર છે, અનંત સુખ છે એજ જૈન ધર્મ છે. માટે એવી જૈનધર્મની દૃષ્ટિઓવડે સર્વતત્ત્વના વિચારકો જેઓ છે તે જૈનો છે. જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ, આત્મવ, સંવર, નિર્જર, બંધ અને મોક્ષ એ નવતત્ત્વોનું સાતનયોવડે જે ગાન કરે છે તે જૈનો ગણાય છે. ૫૨ દ્રવ્યના ગુણુ પર્યાયોનો જે બોધ કરે છે તે જૈનો છે. આત્માની સાથે ગાનાવરણીયાદિ અષ્ટકર્મોના સંબંધ કવી રીતે થયો છે તેનું જે ગાન કરે છે તે જૈનો છે. જૈનશાસ્ત્રોમાં સર્વતત્ત્વો સંબંધી સારી રીતે વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. માટે જૈનશાસ્ત્રોમાં પ્રતિપાદિત દ્રવ્યાનુયોગનું અને અધ્યાત્મશાસ્ત્રોનું જેઓ મનન કરે છે તેઓ સર્વ સાપેક્ષનયદૃષ્ટિયોના ગાનને પ્રાપ્ત કરી શકે છે, અને તેથી અન્યદર્શનીયશાસ્ત્રોને પણ સમ્યક્ચુતરૂપે પરિણુભાવી શકે છે. જેઓ સર્વસાપેક્ષદૃષ્ટિથી સર્વ તત્ત્વોનો વિચાર કરે છે તેઓ આ વિશ્વમાં સર્વ મનુષ્યોમાં જૈનત્વ પ્રકટ કરવા સમર્થ થાય છે. જે જૈન પોતે જૈન ધર્મની સાપેક્ષદૃષ્ટિયો અને તત્ત્વો સંબંધી કંઈ જાણ્યુતો નથી તે જૈન ધર્મનો પ્રચાર કરનામાં પરિપૂર્ણ આત્મભોગ આપી શકતો નથી. સર્વસાપેક્ષનયદૃષ્ટિઓવડે સર્વતત્ત્વોનો ઉપદેશ દેવાથી જૈન ધર્મનો પ્રચાર કરી વિશ્વ મનુષ્યોને દુઃખ સાગરમાંથી ઉદ્ધારી શકાય છે. સર્વ સાપેક્ષ દૃષ્ટિયોની ખીલવણી કરીને સર્વ તત્ત્વોનો જૈન ધર્મમાં સમાવેશ કરીને વિશ્વવર્તિ મનુષ્યોને ધર્મનો બોધ આપી આત્માની અનન્તશુદ્ધિમાં યોગવા જોઇએ. આત્માના અનન્ત ગાનમાં વિશ્રામ પામવા માટે શ્રી વીર પ્રભુનાં તત્ત્વોનો સાપેક્ષ દૃષ્ટિથી સર્વ મનુષ્યો વિચાર કરે એવા સર્વ ઉપાયો કરવા જોઇએ. આત્માની પરમાત્મતા પ્રાપ્ત કરવા માટે સર્વ સાપેક્ષ નૈગમાદિનયોની દૃષ્ટિઓવડે સર્વ તત્ત્વોનો વિચાર કરનારાઓને તન મન ધનથી સાહાય આપી ઉત્સાહિત કરવા જોઇએ. જૈનાગમોનો જૈન શાસ્ત્રોના પડનપાઠનની શાળાઓ કાઢવાથી ઉપચુકત સૂત્રકાર્ય સિદ્ધ થાય તેમ છે.

જૈનસંખ્યાવૃદ્ધયા જિનવૃદ્ધિમન્યમાનાઃ

જૈનોની આહ્વાણુ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, શૂદ્રભેદે વૃદ્ધિથી જિનોની વૃદ્ધિ થઇ એવી માન્યતાને ધારણુ કરનારા નૈગમાદિનયે જૈનો હોય છે, જે જૈનો થાય છે તેઓ જિનો બને છે. જેનામાં જૈનત્વ આવે છે તેનામાં જિનત્વ આવે છે માટે જૈનોની સંખ્યા વૃદ્ધિ કરવાથી જિનોની વૃદ્ધિ માનવી જોઇએ. એક

નવા જૈનને પનાવવાથી સિદ્ધાયલતા ઉદ્ધાર. જોઈકું ફલ થાય છે. જૈનો પર તીર્થોની અસ્તિતાનો આધાર રહેલો છે. જૈન યજ્ઞેલા મનુષ્યોમાં એકદમ સર્વ ગુણો ખીલી શકે એવો નિયમ નથી, પરંતુ શનૈઃ શનૈઃ ગુણો ખીલવીને તે કેટલાક ભવે જિન અને છે માટે જૈન સંખ્યાની વૃદ્ધિમાં જિન વૃદ્ધિની શ્રદ્ધામાન્યતા ધારવી જોઈએ અને એવી માન્યતાથી જૈનોની સંખ્યા વૃદ્ધિના સર્વ વિચારોને અને પ્રવૃત્તિયોને સેવવી જોઈએ.

પ્રતિવર્ષમહાસંઘપૂજાવાત્સલ્યકારકા:

વર્ષ વર્ષ પ્રતિ ચતુર્વિંધ મહાસંઘની પૂજા અને તેનું વાત્સલ્ય કરનારા ગૃહસ્થ જૈનો હોય છે. મહાસંઘમાંથી તીર્થંકરો પ્રગટે છે. તીર્થંકરો પણ મહાસંઘને જુપે છે. મહાસંઘના સમાન કોઇ વિસ્વમાં મહાન નથી. મહાસંઘની પૂજા કરવાથી તીર્થંકરાદિ પદ્ધતિઓની પ્રાપ્તિ થાય છે. વસ્ત્ર, ફલ, નાણું વગેરેથી મહાસંઘની પૂજા કરવી જોઈએ. મહાસંઘનું વાત્સલ્ય કરવાથી જે ફલ પ્રાપ્ત થાય છે તેની બરોબર અન્યધર્મોનું ફલ આવી શકતું નથી. મહાસંઘમાં સર્વગુણોનો વાસ થાય છે. મહાસંઘનું વાત્સલ્ય કરવાથી કોટિભવોનાં પાશ્વે તુર્ત ટળી જાય છે. ગમે તેવા પાપીનો પણ મહાસંઘની પૂજા કરવાથી ઉદ્ધાર થાય છે. મહાસંઘમાં પરમાત્માઓ, દેવતાઓ વગેરે સર્વે વસે છે. ચતુર્વિંધમહાસંઘની આગ્રાનો લોપ કરવાથી કોઈતું શ્રેયઃ થતું નથી. મહાસંઘની પૂજા કરીને દરેક જૈને પોતાના જન્મનો લહાવો લેવો જોઈએ. મહાસંઘમાં આચાર્ય ઉપાધ્યાય સાધુ સુખ્ય છે, માટે તેઓની સેવા પૂજા વિશેષતઃ કરવી.

જિનદેવગુરુગુણકીર્તિકરા:

જિનદેવ અને ગુરુગુણની કીર્તિના કરનારા ગૃહસ્થજૈનો અને ત્યાગી સાધુઓ હોય છે. જિનેશ્વરની અને ગુરુની કીર્તિ થવાથી આત્માની શુદ્ધિ થાય છે. ગુરુની અને દેવની કીર્તિ કરવાથી અન્યલોકોને પણ પ્રોધિથીજની પ્રાપ્તિ થાય છે. મન, વાણી અને કાયાની શુદ્ધિપૂર્વક આત્માની શુદ્ધિ કરવી હોય તો ગુરુદેવના ગુણોની સદાકાલ કીર્તિ કરવી જોઈએ. પુણ્યની પ્રાપ્તિ કરવી હોય તો જિનદેવ અને ગુરુની સદા સ્તુતિ કરવી. ગુરુદેવની પ્રેમલક્ષણા ભક્તિથી અલ્પકાલમાં સર્વકર્મનો ક્ષય થાય છે અને સુક્રિતની પ્રાપ્તિ થાય છે.

યથાશક્તિ સમ્યક્ત્વ પૂર્વક વ્રતધારકાઃ

જૈનો યથાશક્તિ સમ્યક્ત્વ અને સમ્યક્ત્વપૂર્વક વ્રતને ધારણ કરનારા હોય છે. વ્યવહારસમ્યક્ત્વને ધારણ કરવાથી નિશ્ચયસમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય છે. વ્યવહારસમ્યક્ત્વ ધારણ છે અને નિશ્ચયસમ્યક્ત્વ કાર્ય છે. વ્રતો ધારણ કરવાની શક્તિ ન ખીલી હોય તો વ્યવહારસમ્યક્ત્વને અંગીકાર કરવું. ખારવ્રતોમાંથી યથાશક્તિ જૈનોએ વ્રત ધારણ કરવાં. એક વ્રત અંગીકાર કરવું. એ વ્રત અંગીકાર કરવાં ઇત્યાદિ વ્રતોમાં સ્વશક્તિનો ખ્યાલ કરવો. ગૃહસ્થનાં વ્રત ધારણ કરવાથી સાધુનાં વ્રત અંગીકાર કરવાની શક્તિ ખીલે છે. કોઈને પૂર્વભવના સંસ્કારથી અંકુશથી આધુવ્રતો વાળીને શક્તિ ખીલે છે માટે યથાશક્તિ વ્રત ધારણ કરવું છે. તે જોઈએ છે.

જન્મસ્થાવરતીર્થો વિધવાઃ

આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો, સાધુઓ અને સાધ્વીઓ શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ જન્મ તીર્થો છે અને તીર્થો કરો વગેરેનાં કલ્યાણકો જ્યાં થયાં હોય, ગુરુઓ-સાધુઓ જ્યાં મુકિત પદ પામ્યા હોય, ધ્યાનીયોગી સાધુઓએ જ્યાં ધ્યાન અર્ચાં હોય, તે ભૂમિને સ્થાવરતીર્થ કહેવાય છે. જૈનો જન્મ અને સ્થાવર તીર્થોની આરાધના કરનારા હોય છે. શ્રી જિનેશ્વરની પ્રતિમાઓ, સિદ્ધાયલાદિ તિથોની આરાધના કરનારા જૈનો હોય છે. પ્રતિ વર્ષ જન્મતીર્થોની અને સ્થાવરતીર્થોની આરાધના કરવી જોઈએ. જૈનધર્માચાર્યો, ઉપાધ્યાયો વગેરે જન્મતીર્થોની આરાધના કરવી જોઈએ. ગુરુઓનાં દર્શન કરવા પ્રતિવર્ષ યાત્રાએ જવું. સાધુઓની યાત્રાનું તુર્ત ફલ થાય છે. સાધુઓની, જૈનાચાર્યોની યાત્રા કરીને તેમની પાસેથી આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા ખાસ લક્ષ્ય રાખવું જોઈએ. સ્થાવર તીર્થોની વિધિપૂર્વક આરાધના કરવાથી આત્મશુભા પ્રકટે છે.

જૈનધર્માચાર્યોપદિશ્વર્મકર્મરતાઃ

જૈનધર્માચાર્યોએ ઉપદિષ્ટ જે જે ધર્મકર્મો હોય તેને સ્વાધિકાર કરવામાં જૈનોએ પ્રેમી બનવું જોઈએ. શ્રી તીર્થો કરનાં આગમોનાં રહસ્યોને આચાર્યો સારી રીતે જાણી શકે છે. તેમના વચનોપર શ્રદ્ધા રાખીને કુતર્ક શંકાઓને દૂર કરી તેમની આજ્ઞાસારે આત્માની પરમાત્મતા પ્રગટાવવા

૨૨

જૈનોપનિષદ્.

માટે ધર્મકર્મો કરવાં જોઈએ. જૈન ધર્મનાં તત્ત્વોમાં તર્કની પરંપરા કરવાથી કંઈ હિત થતું નથી, પરંતુ જૈનાચાર્યોની આજ્ઞા પ્રમાણે ધર્મકર્મ કરવાથી આત્મશુદ્ધિ થાય છે. જૈનાચાર્યોની આજ્ઞા પ્રમાણે ધર્મકર્મ કરવામાં હિત સમાયું છે, પરંતુ શંકા તર્કો કરવામાં હિત નથી. જેઓ તર્કો પર તર્કો કરે છે તેઓનું ઠેકાણું પડતું નથી અને તેઓ કર્મયોગથી બ્રષ્ટ થાય છે માટે શ્રદ્ધા વડે સ્થિર પ્રજ્ઞા પ્રાપ્ત કરી આચાર્યોપદિષ્ટ ધર્મકર્મમાં સ્વાધિકારે લયલીન થવું જોઈએ.

જૈનધર્મરક્ષાર્થ સર્વોપાયૈઃ પ્રવર્તકાઃ

જૈન ધર્મની રક્ષાર્થે દ્રવ્ય ક્ષેત્રકાલભાવથી સર્વોપાયોવડે પ્રવૃત્તિ કરનારા જૈનો હોય છે. હાલ જૈન ધર્મની રક્ષા કરવાનો ખાસ પ્રસંગ આવેલ છે. અન્યધર્મોમાં જૈનો બળી ન જાય એ ખાસ લક્ષ્યમાં રાખવું જોઈએ. અન્યધર્મોમાં તરફથી જૈન ધર્મનું ખંડન કરવા માટે જે જે લેખો ગ્રન્થો લખાતા હોય તથા જે જે ઉપદેશ દેવાતા હોય, જે જે યુક્તિયો વડે તથા પ્રવૃત્તિવડે તેઓ જૈનધર્મનું ખંડન કરતા હોય તે જાણવું અને તેના સામા જે જે ઉપાયો હોય તે આચારમાં સુકીને જૈન ધર્મની રક્ષા કરવી. જૈન ધર્મની રક્ષાર્થે પૂર્વકાલમાં જૈનો ઉદ્યુક્ત રહેતા હતા. જૈન ધર્મની રક્ષાના ઉપાયો છે તે રાજ્યરક્ષાના ઉપાયો જેવા ગુપ્ત અને અગુપ્ત છે. તે તે કાલે ઉત્પન્ન થનાર ગીતાર્થ ધર્મ પુરંધર ધર્મોચાર્યો વગેરે જૈન ધર્મની રક્ષાના ઉપાયોને જાણી શકે છે. જૈન ધર્મની રક્ષાના ઉપાયોને આદરનાર ચતુર્વિધ મહાસંઘ છે. તથા જૈન બ્રાહ્મણ, જૈન વૈશ્ય, જૈન ક્ષત્રિય વગેરે જૈન વર્ણ છે. જૈન ધર્મની રક્ષા માટે દીન ધર્મોચાર્યોની પેઠે ખરા જૈન ધર્મોચાર્યો આત્માર્પણ કરે છે. જે ધર્મ તન મન ધન વગેરેનું અર્પણ કરે છે તે જૈન છે. આત્મભોગી સર્વોપાયોવડે જૈન ધર્મની રક્ષા કરી શકે છે.

જૈનાનાં પ્રગત્યર્થ સર્વશક્તિપ્રચારકાઃ

જૈનો, સ્વસમાનધર્મો જૈનોની પ્રગતિ માટે સર્વ શક્તિયોનો પ્રચાર કરનારા હોય છે. જૈનો ધર્મના જ્ઞાતા હોય છે. જૈનોની ઉન્નતિ થાય એવાં સર્વ કાર્યોમાં જૈનો, ખ્રિષ્ટીય વીરતરેની પેઠે રાત્રિ દિવસ ભાગ લે છે. જૈનોની ધાર્મિક-ઉન્નતિમાં જે જે કષાયો થાય છે તે તે પ્રશર્યકષાયો કહેવાય છે અને તેથી

જૈનોપનિષદ્.

૨૩

તેવા શુભકષાયોથી શુભપરિણામયોએ પુણ્યબંધ થાય છે. જૈનોની ઉન્નતિ થાય એવાં શુભકાર્યોમાં વપરાતા મન, વચન અને કાયાના વ્યાપારને શુભયોગ વ્યાપાર કહેવામાં આવે છે. જૈનસંઘની પાસે જે જે શક્તિયો હોય તે તે સર્વ શક્તિયોને જૈનોની ઉન્નતિ માટે વાપરવી જોઈએ. જૈનોની પાસે જે કંઈ છે. તે જૈનોની પ્રગતિ માટે વાપરવાનું છે. જે લોકો મોંજ શાખ વ્યસનોમાં આસક્તિ ધારીને પોતાની શક્તિયોનો દુરુપયોગ કરે છે તે લોકો અવનતિના ખાડામાં પોતાને તથા પોતાની સંતતિને ઉતારે છે. માટે જૈનોએ એ પ્રમાણે સમજીને સમૂહીભૂત સર્વ શક્તિયોના વ્યયે જૈનોની ઉન્નતિ કરવી જોઈએ કે જેથી શક્તિયોના વ્યયથી જૈનોન્નતિ થતાં વિશેષ શક્તિયોવડે જૈન કોમનો સૂર્ય ઝળહળી શકે.

એક્યેન સંઘબલરક્ષકાઃ

જૈનોમાં ગચ્છંદિ ભેદો હોવા છતાં જૈનો ક્ષેત્રકાલાનુસારે સંપવડે સંઘ બળનું રક્ષણ કરનારા અને છે. જે ધર્મભિમાની સમયઘ જૈનો હોય છે તે કદાપિ સંઘબળનો નાશ થાય એવી શટકુટની પ્રવૃત્તિને માન આપતા નથી. હજારો મતભેદો છતાં સંઘબલ રક્ષામાં સંપનો તેઓ ત્યાગ કરતા નથી. સંઘબલનું એ વધી રક્ષણ થાય છે. સંઘની સત્તાનો નાશ થાય એવાં જે પગલાં ભરે છે તે સંઘનો અ તીર્થંકરનો દ્રોહી અને છે. સંઘબલનું રક્ષણ થાય એવાં ઐક્યકારક જે કાર્યો કરે છે તે સંઘનો અને તીર્થંકરનો ભક્ત છે. જૈનોના સર્વગચ્છમતપંથોમાં રહેનારને સામ્યભાવથી સંઘબલ રક્ષક કર્મોથી મુક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. ઐક્યનો નાશ કરવામાં જે પોતાના અશુભ વિચારો અને પ્રવૃત્તિયોનો પ્રચાર કરે છે તે ધર્મનો વિરોધક અને છે. ઐક્ય વડે સંઘબલ રક્ષક જૈનો સ્વર્ગ અને મુક્તિફલને પ્રાપ્ત કરે છે. દરેક મનુષ્યે પોતાની જાતનું અપમાન સહી લેવું પણ સંઘબલનો નાશ થાય એવું પગલું ન ભરવું. સંઘનો દ્રોહ કરવાથી મહાપાપકર્મનો બંધ થાય છે. માટે કદિ સંઘદ્રોહી ન બનવું જોઈએ. ઐક્યવડે સંઘબલ રક્ષણમાં જે જે ઉપાયો લેવા ધટે તે લેવા, અને જે જે આત્મભોગો આપવા ધટે તે આપવા, પરંતુ જૈનોએ સંઘબલ રક્ષણ કરવું એજ હિતશિક્ષા છે. સંઘબલ વિના જૈન કોમની સડતી થતી નથી. માટે ગમે તે ઉપાયો વડે સંઘબલનું રક્ષણ કરવું.

વર્તમાનકાલક્ષેત્રાનુસારેણ જૈનાનાં વૃદ્ધચર્ચં રાજ્યરક્ષોપાયવદાપ- દ્ધર્મકર્મભિઃ કર્મયોગિનઃ વર્તન્તે ॥

જૈન કર્મયોગીઓ વર્તમાનક્ષેત્ર કાલાનુસારે જૈનોની ચાતુર્વર્ણિક સંખ્યા વૃદ્ધિ માટે આપદ્ધ ધર્મવડે જેમ રાજ્ય રક્ષણના ઉપાયો લેવામાં આવે છે તેની પેઠે આપદ્ધધર્મના નિયમોને અનુસરી આપદ્ધધર્મકર્મવડે પ્રવર્તે છે. પૂવના કાલમાં અને વર્તમાનમાં ધણો ફેરફાર થયો છે. આજુવિકા વગેરેનાં સાધનોમાં પણ ધણો ફેરફાર થયો છે. હવે તો આપદ્ધધર્મકર્મવડે જૈન સંખ્યા વૃદ્ધિ અર્થે કર્મયોગીઓ પ્રવૃત્તિ કરી શકે છે. રાજ્યરક્ષણને માટે આપતકાલે જેમ આપવાદિક કાયદાઓના અનુસારે ઉપાયો લેવામાં આવે છે તેમ જૈનોના રક્ષણ માટે આપતકાલમાં જૈનોની વૃદ્ધિ માટે તેવા પ્રકારના આપવાદિક ધર્મકર્મોના ઉપાયોને આચરી શકાય છે તેમાં દોષ નથી પણ ધર્મ છે.

જૈનધર્મગુરુકુલોદ્યોતકા:

જૈનધર્મનું શિક્ષણ શ્રદ્ધા આપનારાં જૈનશાસ્ત્રોનો પરિપૂર્ણ અભ્યાસ કરાવનારાં એવાં જૈનધર્મ ગુરુકુલોના પ્રકાશક જૈનો હોય છે. જૈનગૃહસ્થ ગુરુકુલ, જૈનશ્રાવિકા ગુરુકુલ, જૈનસાધ્વી ગુરુકુલ, જૈનસાધુ ગુરુકુલ એ ચાર પ્રકારનાં ગુરુકુલોનો ઉદ્યોત કરવાની ખાસ જરૂર છે. જૈનધર્મનું શિક્ષણ આપીને જૈનધર્મોભિમાન, જૈનધર્મની પૂર્ણ શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન કરે અને જૈનો અન્ય ધર્મિયોની સાથે ધર્મ સ્પર્ધામાં જ્ઞાનચર્યામાં પાછળ ન પડે એવાં ગુરુકુલો સ્થાપવાં જોઈએ. આર્થ સમાજો વગેરેની પેઠે જૈન કોમ જે હાલ સવેળા નહીં એ તે તો ધર્મની અભણ બનીને જૈન કોમ લક્ષ્મી સત્તા છતાં ધર્મબ્રષ્ટ બની જશે. ધર્મવિદ્યા વિનાની એકલી કર્મવિદ્યાથી આત્મોન્નતિ થતી નથી. લાખો કરોડો રૂપૈયા અન્ય આબતોમાં ખર્ચાય છે તેમાંથી ઘટાડો કરીને જૈન ધર્મનાં ગુરુકુલો સ્થાપીને તેમાં જૈન ધર્મનાં શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરાવવામાં લાખો કરોડો રૂપૈયાનો ખર્ચ કરવામાં હવે જરા માત્ર પણ વાર ન લગાડવી જોઈએ. ચાર પ્રકારનાં જૈન ગુરુકુલો એ ચાર પ્રકારનાં જંગમ તીર્થો બણીને તેની પુષ્ટિ કરવામાં તન, મન ધનનો આત્મભોગ આપવો જોઈએ. વિદ્યા લક્ષ્મી છતાં જૈનધર્મનું પૂર્ણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યા વિના જૈનોમાં ધાર્મિક જુસ્સો ખીલી શકવાનો નથી. શરીરમાં વીર્મ ન હોય તો જેમ શરીરનો

જૈનોપનિષદ.

૨૫

નાશ થાય છે. તેમજ શરીરમાંથી આત્મા જતાં શરીરની જેવી દશા થાય છે તેવી જૈન કોમમાંથી ધાર્મિકજ્ઞાન, ધાર્મિક જુસ્સો નષ્ટ થતાં દશા થાય છે. માટે ચતુર્વિધ જૈનકોમે હવે ચાર પ્રકારનાં જૈનગુરૂકુલો સ્થાપીને પોતાની ઝાહોઝલાલી પ્રગટાવવી જોઈએ.

સાધર્મિકાર્ય સર્વસ્વાર્પણકારકાઃ

જૈનોના ગમે તેટલા ફિરકાઓ હોય, ગમે તેટલા ગબ્જો હોય, ગમે તેટલા સંઘાડા હોય, પરંતુ જિનનાં કથિતત્ત્વોને માનનારા જૈનો એક સરખા પરસ્પર સમાન ધર્મવાળા બંધુઓ છે. જૈનોની નસોનસમાં મહાવીર પ્રજુના ધર્મનો જુસ્સો ઉછળે છે, ત્યાં સગાં વહાલાં સંબંધ કરતાં ધર્મનો સંબંધ વિશેષ હોય એમાં કંઈ આશ્ચર્ય નથી. જૈનોએ પરસ્પર એક ખીજની સાહાય્ય કરવા માટે સર્વ શક્તિયોતું સ્વાર્પણ કરવું જોઈએ. શ્રી મહાવીર પ્રજુના ધર્મ ઝુંડા હેડળ સર્વ જૈનોએ સંપીને એકઠા થઈને પરસ્પર એક ખીજના આત્માને માટે પ્રાણાર્પણ કરતાં જરા માત્ર અચકાવું ન જોઈએ. સાધર્મિકો પર આવી પડેલાં દુઃખોને દૂર કરવાં જોઈએ. સાધર્મિકોને ધનાદિકની સાહાય્ય કરવી જોઈએ. સાધર્મિકોને આજીવિકા વગેરેનાં સાધનોમાં પૂર્ણ મદદ કરવી જોઈએ. સાધર્મિકોનાં કાર્યો કરવામાં કમચોગી બનવું જોઈએ. સાધર્મિકોને ભણાવવામાં તથા વ્યાપાર વગેરેમાં માગેલી મદદ આપવી જોઈએ. પ્રકટ કરતાં સાધર્મિકોને ગુપ્ત રીતે વિશેષ સાહાય્ય આપવી જોઈએ.

ક્ષેત્રકાલાનુસારેણ બ્રાહ્મણક્ષત્રિયવૈશ્યશૂદ્ર

કર્મધિરાજીવિકાવૃત્તિધારકાઃ

જૈનો ક્ષેત્રકાલાનુસારે બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્ર કર્મોવડે આજીવિકા વૃત્તિ ધારણ કરનારા બને છે. વિદ્યાવડે શિક્ષક બની, ટ્રોફેસર બની આજીવિકા વૃત્તિ ચલાવવી સેવાનાં દાખલ થઈ વીર યોદ્ધાને છાજતાં કર્મોવડે કુર્દુબાદિની આજીવિકા ચલાવવી તે ક્ષાત્રવૃત્તિ ગણાય છે. અનેક પ્રકારની હુન્નરકલા, શિક્ષકલા વગેરે વડે આજીવિકા ચલાવવી, કૃષિકર્મોવડે આજીવિકા ચલાવવી તે વૈશ્યવૃત્તિ ગણાય છે. ગાયો વગેરેને પાળી આજીવિકા ચલાવવી તે વૈશ્યકર્મવૃત્તિ ગણાય છે. બ્રાહ્મણો, ક્ષત્રિયો, રાજાઓ, વૈશ્યો

વગેરેની નોકરી કરીને આજીવિકા ચલાવવી તે શુદ્ધકર્મવૃત્તિ જાણવી. નીતિસર ગમે તેમ કૃત્તિ કરી જૈનોએ આજીવિકા વૃત્તિ ચલાવવી. દારૂ, માંસ, કન્યા વિક્રય વગેરે પાપકર્મવડે આજીવિકા ચલાવવી નહીં. નીતિપૂર્વક ધંધો કરીને ઉદરનિર્વાહ કરવો અને વખતસર દેવગુરૂની આરાધના કરવી. ચારે વર્ણોએ નીતિસર ધંધા કરીને કાયાનું પોષણ કરવું પરંતુ ભીખ માગીને વા દેવ-દ્રવ્ય, ગુરૂદ્રવ્યનું ભક્ષણ કરીને જીવવું યોગ્ય નથી. આપત્તિકાલે આપવાદિક કર્મોવડે ધર્મોર્થે આજીવિકા ચલાવી જીવવું.

ગૃહસ્થગુરૂણાં ત્યાગિગુરૂણાં ચ યથાયોગં ભક્તિકારકાઃ

જૈનોમાં પ્રતિષ્ઠામાં કેટલાંક કાર્યો તથા સોળસંસ્કાર પૈકી ગૃહસ્થ યોગ્ય સંસ્કાર કરાવનારા જૈનધર્મપાલક ગૃહસ્થ ગુરૂઓ હોય છે, તેઓની ત્યાગી ગુરૂઓ જેટલી મહત્તા નથી. ગૃહસ્થગુરૂ કરતાં ત્યાગી ગુરૂઓ અનંતગુણુ મોટા છે. ગૃહસ્થની દશા પ્રમાણે જૈનગૃહસ્થગુરૂઓની ગૃહસ્થ જૈનો ભક્તિ કરે છે. બ્રહ્મચારી શ્રાવકો, ખાર વ્રતધારી શ્રાવકો અને જૈન બ્રાહ્મણો ગૃહસ્થ ગુરૂ બની શકે છે. ગૃહસ્થ જૈનોએ જૈન ગૃહસ્થ ગુરૂઓની ભક્તિ કરવી જોઈએ. જૈન ગૃહસ્થ ગુરૂઓ વ્યાકરણુ, ન્યાય વગેરે શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરે છે અને જૈન ધર્મની સત્યતા બતાવે છે. અન્ય ધર્મના વાદો સાથે વાદ કરીને જૈન ધર્મની સત્યતા સિદ્ધ કરી બતાવનારા ગૃહસ્થ ગુરૂઓની ભક્તિ કરવી જોઈએ. મારવાડમાં જૈન સેવક બ્રાહ્મણો, ભોજકબ્રાહ્મણો વગેરે ગૃહસ્થ ગુરૂઓ બનીને જૈન ધર્મના સંસ્કારો વગેરે કરાવે છે. ભોજકો સેવકી બ્રાહ્મણોનાં બાળકોને જૈન ગુરૂકુલોમાં જૈન શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરાવી ખરા જૈન પુનઃ તેઓનો ઉદ્ધાર કરવો જોઈએ. ભોજકો તથા સેવકી બ્રાહ્મણો કે જેઓ જૈનધર્મોભિમાની હોય તેઓને કે જેથી જૈનધર્મમંત્રાવડે જિનોપવિત આદિ સંસ્કારોવડે સંસ્કારિત કરવા જોઈએ પશ્ચાત્ તેઓ અન્ય જૈનોને જિનોપવિત આદિ સંસ્કારોને જૈનમંત્રા દ્વારા કરાવવા સમર્થ થાય. આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો, સાધુઓ, ત્યાગી ગુરૂ કહેવાય છે. ત્યાગી જૈનાચાર્ય સર્વ જૈન કોમના જગદ્ગુરૂ બની શકે છે મારે તેઓની પૂર્ણ પ્રેમ શ્રદ્ધાથી દરરોજ ભક્તિ કરવી જોઈએ.

દેશરાજ્યધર્મકર્મભિઃ પ્રગતિકારકાઃ

જૈનો દેશોન્નતિ, દેશ સેવામાં ભાગ લઈ શકે છે. સ્વજન્મ ભૂમિ દેશની

સેવા કરવામાં ભાગ આપવો એ સ્વધર્મ છે તેનાથી જૈનોએ કદિ બ્રષ્ટ ન થયું જોઈએ. રાજ્ય અને રાજના કાર્યોમાં પ્રધાન કારભારી આદિ પદો પ્રાપ્ત કરીને દેશ સેવાદિમાં ભાગ લેવો જોઈએ. દેશ ધર્મ અને રાજ્યધર્મકર્મો કરવામાં સ્વાધિકારે દરેક જૈને પ્રવૃત્તિ કરવી જોઈએ. પ્રવૃત્તિ માર્ગમાં પરિપક્વ થયા વિના નિવૃત્તિ માર્ગની સંરક્ષા તથા આરાધના થઈ શકતી નથી. નિવૃત્તિરૂપ ક્ષેત્રને રક્ષવાને પ્રવૃત્તિ છે, તે વાડના જેવી છે. પ્રવૃત્તિ દ્વારા નિવૃત્તિની આરાધના કરવી. દેશકાર્યમાં, રાજ્યકાર્યમાં અને ધર્મકાર્યમાં સદા ભાગ લેવો જોઈએ. જેણે કોમનો, સંધનો, યાતિનો અને સમાજનો ઉદ્ધય કરવો હોય તેણે દેશ સેવામાં, રાજ્ય સેવામાં અને ધર્મ સેવામાં અગ્રગામી બનવું જોઈએ. દેશ રાજ્ય ધર્મકર્મોવડે સ્વપરની પ્રગતિ કરી શકાય છે માટે જૈનોએ ઉપરના સૂત્રનો ઉંડો અનુભવ કરીને પ્રગતિ કરવાનાં ઉપયુક્ત કર્મો કરવાં જોઈએ.

અનેકાન્તબ્રહ્મધર્મારાધકાઃ

અનેકાન્ત દૃષ્ટિએ, બ્રહ્મ, આત્મ, પરમાત્માના અનન્ત જ્ઞાનાદિ કર્મોની આરાધના કરનારા જૈનો બને છે. વ્યવહારનય અને નિશ્ચયનયથી બ્રહ્મધર્મનું સ્વરૂપ સમજવું જોઈએ. અનેક નયોની અપેક્ષાએ બ્રહ્મ ધર્મ અર્થાત્ આત્માના જ્ઞાનાદિ ધર્મોની આરાધના કરવી જોઈએ. શરીર ધર્મ, વાણી ધર્મ, મન ધર્મ અને આત્માનો ધર્મ એ ચારેમાં આત્માના જ્ઞાનદર્શનચારિત્ર ધર્મજ ઉત્તમ છે. આત્મજ્ઞાન પામ્યા વિના અને આત્મચારિત્ર પામ્યા વિના સાચા સુખની પ્રાપ્તિ થતી નથી. આત્મામાં જે જોઈએ તે છે. આત્માને અનેકાન્તપણે અનુભવો. આત્મા કરતાં આ વિશ્વમાં કોઈ મહાન્ નથી આત્મા તેજ પરમાત્મા છે. આત્મામાં અસ્તિ નાસ્તિપણે અનેકાન્તનયે સર્વ વિશ્વ સમાય છે માટે આત્મધર્મની જૈનોએ આરાધના કરવી જોઈએ. શ્રાવકના બાર વ્રત વડે, સાહુના પંચ વ્રતવડે યોગના અષ્ટાંગ વડે, આત્માની શુદ્ધિ કરવી જોઈએ.

દ્રવ્યભાવવૈરિજયેન સાર્થકનામધારકાઃ

જે દ્રવ્યવૈરિયો અને ભાવવૈરિયોને જીતે છે પરંતુ દ્રવ્યવૈરિયોથી અને ભાવવૈરિયોથી હારતા નથી તે જૈનો કહેવાય છે. જે ભયશીલ, ખીકણુ નામદ્ છે તે જૈન નામને સાર્થક કરી શકતો નથી. જે જૈનો અન્ય જનોથી સંપમાં, શક્તિમાં, વ્યાપારમાં, ધર્મકર્મકરવામાં હારી જાય છે તે જૈનત્વને

લક્ષ્ણ છે. જે શત્રુઓને છતનારા છે તેજ શત્રુઓના તાપ્તે થઇ જાય તે જૈનો ગણી શકાય નહિ. વૈરિયોને છતનારા લોકો જૈન ગણાય છે—કોઈ પણ કાર્યમાં જય મેળવવો તે જૈનની મુખ્ય ફરજ છે—જે દ્રવ્યજૈન બની શકતો નથી તે ભાવજૈન બની શકતો નથી. તીર્થંકરો પ્રથમ દ્રવ્યજૈન બન્યા હતા પશ્ચાત્ તેઓ ભાવજૈન બન્યા હતા, અપજય આપનારા વિચારોનો અને પ્રવૃત્તિઓનો જે અનુયાયી બને છે તે જૈન બની શકતો નથી. વ્યવહારથી અને નિશ્ચયથી વિજયકારક જે જે વિચારો અને જે જે કાર્યો હોય છે તેનો જે અનુયાયી બનીને સર્વ કર્મ કરવામાં વિજયી બને છે તે જૈન ગણાય છે. દુર્ગુણો પર, ક્રુષ્ટ વ્યસનોપર જે વિજય મેળવે છે તથા ખરાબ વાસનાઓ પર જે વિજય મેળવે છે તે જૈન નામને સાર્થક કરે છે.

પ્રશસ્યવ્યાવહારિકધાર્મિકશક્તિસમ્પન્નાઃ

પ્રશસ્ય વ્યાવહારિક શક્તિઓવડે અને પ્રશસ્ય ધાર્મિક શક્તિઓવડે સંપન્ન જૈનો હોય છે. પ્રશસ્ય આર્થિક શક્તિઓ, પ્રશસ્યકાપિક શક્તિઓ અને પ્રશસ્ય વિદ્યા શક્તિઓ વડે યુક્ત જૈનો હોય છે. સર્વ પ્રકારની પ્રશસ્ય શક્તિઓને મેળવનાર જૈનો હોય છે. સંસાર વ્યવહારમાં જે જૈનો રહે છે તે જૈનોએ પ્રશસ્ય વ્યાવહારિક શક્તિઓ મેળવવી જોઈએ. પૂર્ણ ભોગી જે ત્યાગી બને છે તો તેજ પૂર્ણ યોગી, પૂર્ણ ત્યાગી બની શકે છે. વ્યાપારનાં સાધનોની શક્તિઓ, વિદ્યાની શક્તિઓ આદિ સર્વ પ્રકારની શક્તિઓ મેળવ્યા વિના જૈનો શક્તિ સંપન્ન રહી શકતા નથી. જેટલી પ્રશસ્ય વ્યાવહારિક શક્તિઓની જરૂર છે તેના કરતાં પ્રશસ્ય ધાર્મિક શક્તિઓની અનંત ધણી જરૂર છે. ધાર્મિક શક્તિઓ મેળવ્યા વિના ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચાર વર્ગની ગૃહસ્થ જૈનો આરાધના કરી શકતા નથી. માટે ધર્મની શક્તિઓથી સર્વથા મુખી સ્વતંત્ર રહેવાય છે એમ સમજી ધાર્મિક શક્તિઓ વડે, કુટુંબ, કામ વગેરેને યુક્ત કરવી જોઈએ.

પञ्चमारकेऽनार्यधर्मिभ्यो विशेषविद्यासत्ताधनबलवीर्यादिभिः

जीवनोपायविचारकर्मसुपरायणाः ॥

પંચમારામાં—કલિયુગમાં અનાર્ય ધર્મિયોથી—અર્થાત્ જે લોકો રજ્જે-ગુણી તમેશુણી તથા અન્યાય પાપ કર્મ વગેરેથી છતનારા છે તથા નીતિ

જૈનોના ધર્મનિપટ્ટ.

૨૯૫

પરાયણ્ય રાજ્યોનો તથા લોકોનો નાશ કરવાના સ્વભાવવાળા છે તથા લોકોનો નાશ કરવામાં જે ધર્મ માને છે એવા અનાર્થ ધર્મીઓ કરતાં વિશેષ ક્ષાત્ર બલ સત્તા વિદ્યા ધન, શારીરિક બલ અને માનસિક આત્મિકબલવડે દ્રબ્ય જીવનથી તથા ભાવજીવનથી જીવવાના ઐત્સર્ગિક તથા આપવાદિક વિચારોમાં અને કર્મોમાં જે તત્પર રહે છે તે જૈનો બની શકે છે. અનાર્થ ધર્મીઓ કરતાં આર્થ ધર્મીઓમાં જીવન ઉપાયતું વિશેષ બળ હોવું જોઈએ કે જેથી કુષ્ટ પાપી મનુષ્યોના હાથે ધર્મી મનુષ્યોનો નાશ ન થાય. અનાર્થ લોકોની વિશેષ શક્તિ હોય છે તો તેઓ ધર્મનીતિ પરાયણ્ય મનુષ્યોનો નાશ કરે છે માટે આર્થ જૈનોએ અધર્મીઓ કરતાં વિદ્યાધન સત્તા બળ વીર્યની વિશેષ શક્તિ મેળવીને વ્યવહારજીવને તથા ધર્મજીવને જીવવું જોઈએ.

ઉદારવિચારધારકા:

રાજ્ય સંબંધી, દેશ સંબંધી, આજીવિકા વૃત્તિ સંબંધી, ધર્મ સંબંધી નીતિમય વિશાળ વિચારોને અને વિશાળ આચારોને ધારણ કરનારા જૈનો હોય છે. સાંકડા વિચારોથી અને આચારોથી દેશની, કોમની, સાંપ્રતિની, સંબંધી અને ધર્મની પાયમાલી થાય છે. ધર્મ પરત્વે સાંકડા વિચારોથી અને આચારોથી ધર્મનો નાશ થાય છે. અર્વાચીન જૈનોના ધર્મ સંબંધી સાંકડા વિચારોથી અને આચારોથી ચારે વર્ણુમાંથી ક્રૂર જૈનધર્મ પાળનારી એક વૈશ્ય જાતિ રહી, વૈશ્ય જાતિમાંથી પણ ક્રૂર એક વણિક જાતિ રહી. વણિક જાતિના ચોરાશીભેદો પૂર્વે જૈન હતો, તેમાંથી હવે તો ક્રૂરલીક વણિક જાતિયો જૈનધર્મ પાળનારી રહી. ઉદાર વિચારવાળા અને ઉદાર આચારવાળા જૈનો અન્ય જાતિઓને જૈનધર્મમાં સમાવી શકે છે. અને જે કાલે જે રીતે જૈનકોમની સંખ્યા વધે એવા ઉદાર વિચારોથી અને ઉદાર આચારોથી અન્ય મનુષ્યોને જૈનધર્મ પાળનારા બનાવી શકે છે. ઉદાર વિચારોતું અને આચારોતું સાધ્ય ખિંદુ સ્વતંત્રતા પ્રગતિ વગેરે છે, જૈનકોમની ઉન્નતિ થાય એવા ઉદાર વિચારોને અને આચારો ને ધારણ કરવામાં ઘણું સહવું પડે છે. હૃદયને ઉદાર કરવું પડે છે. જામો અને ઉન્નતિના ઉપાયોને હૃદય સામા જોવા પડે છે. સ્વાર્થનો ત્યાગ કરવો પડે છે અને પરમાર્થ માટે હૃદયનાં દાર ખુલ્લાં કરવાં પડે છે. સર્વ મનુષ્યોના વિચારોની ઉન્નતિ સામું જોવું પડે છે. સ્વાજંઘ નહીં પરંતુ મનુષ્યોની સ્વાધિકારે સ્વતંત્રતા કેવી રીતે હોય છે તેનો અનુભવ કરવો પડે છે. ઉદાર વિચારો માટે અને ઉદાર આચારો માટે સુધારા

વધારા કરવા પડે છે. જૈનસાધુઓના મૂલવ્રતોની સાથે વિહારોપદેશોદિ પ્રવૃત્તિમાં જૈનધર્મની વૃદ્ધિ થાય એવા ઉદાર ભાવથી પ્રવૃત્તિ થવી જોઈએ. જૈનસાધુઓ, જૈનાચાર્યો સર્વત્ર સર્વદેશમાં વિહાર કરીને સગવડતા પૂર્વક ઉપદેશ આપી શકે એવા ઉદાર વિચારોને અને આચારોને જમાનાના અનુસારે ધારણ કરવા જોઈએ. ઉદારવિચારાચારથી જૈનોની સર્વે આખતમાં વિશાલતા થાય છે. ઉદાર વિચારોથી સ્વતંત્રતાની પ્રાપ્તિ થાય છે. ઉદારાશયોથી ઉદાર થવાય છે. જેના ઉદાર આશયો નથી તેની પરંપરામાં ઉદારતા આવતી નથી. જેના ઉદાર આશયો છે તેના ધર્મમાં અન્ય મનુષ્યો ભળે છે. જૈનધર્મના આચારોમાં ઉદારતા સમાયલી છે તથા જૈનધર્મનાં તત્ત્વોમાં ઉદારતા સમાયલી છે. દુનિયામાં પ્રવર્તતા સર્વધર્મોને અનેક ઉદારસાપેક્ષદષ્ટિયોથી પોતાનામાં સમાવી દેનાર જૈનધર્મની અંતર ઉદારતાને કોણ પ્રાપ્ત કરી શકે તેમ છે? જેઓ વ્રતપ્રત્યાખ્યાન ન કરી શકે તે દેવચૂડની ભક્તિ કરીને ચતુર્થ ગુણુ સ્થાનકાવર્તિ જૈનો તરીકે રહી શકે અને જે એકાદિ અણુવ્રતધારણુ કરી શકે તે અણુવ્રત ધારી જૈનો કથી શકાય. સાધુઓનાં વ્રત ધારણુ કરે તેઓ સુનિયો કથી શકાય ઇત્યાદિ અધિકાર પરત્વે ઉદારતાથી સુકિતમાર્ગની વ્યાખ્યા કરનાર જૈનધર્મ છે. સર્વ જૈનોનો એક સરખો વિચાર અને એક સરખો આચાર હોતો નથી. અનેક સ્વાતંત્ર્યને સંરક્ષનાર જૈન ધર્મ છે. જૈનધર્મનું ઉદાર સ્વરૂપ છે. જૈનધર્મનું સ્વરૂપ જાણ્યા વિના હાલમાં કેટલાક પ્રવર્તતા સંકુચિત વિચારાચારોથી જેઓ જૈનધર્મની સંકીર્ણતા સમજે છે તેઓએ ઉદાર વિચારમય તથા ઉદાર આચારમય જૈનધર્મનું સ્વરૂપ જાણવું જોઈએ. અને સત્ય જૈનો ખની ઉદાર વિચારાચારધારક ખનવું જોઈએ.

આર્યનીતિરીતિરક્ષકા:

આર્ય જૈનો આર્ય નીતિરીતિના રક્ષક હોય છે. સનાતન આર્યો જૈનો છે તેઓ ઋષભદેવના સમયથી આર્ય હિંદુસ્થાનમાં વસનારા છે. કેટલાક લોકો મધ્ય એશિયાખંડમાંથી હિંદુસ્થાનમાં આવ્યા તે વખતનું ઋગ્વેદાદિમાં વર્ણન છે. ઋગ્વેદના ઋષિયો કરતાં હિંદુસ્થાનમાં પૂર્વકાલથી વસનારા જૈન આર્યોના વેદો અનાદિકાલના હતા. ઠેક ઋષભદેવ પ્રભુના પુત્ર ભરત રાજાએ વેદો ખનાવ્યા ત્યારથી જૈનો હિંદુસ્થાનમાં વસતા હતા તે આર્ય સનાતન જૈનો છે તે આર્ય સનાતન જૈનોના નિગમોમાં અને જૈનાગમોમાં જૈનશાસ્ત્રોમાં આર્ય નીતિરીતિયોનો અનુભવ કરવો

જૈનોપનિષદ્.

૩૧

જોઈએ અને તેનો સર્વ દેશોમાં ઉદારભાવથી પ્રચાર કરવો જોઈએ. આર્થ નીતિરીતિથી ધર્મનું રક્ષણ થાય છે. અનાર્થનીતિરીતિવડે જેઓ વિચરે છે તેઓ આર્થ છે એમ નામ માત્રથી જાણવું. આર્થની માન્યતાવડે યુક્ત જૈનશાસ્ત્રો છે માટે જૈનો છે તેજ ખરા આર્થો તરીકે છે. આર્થની નીતિરીતિયોથી આત્માની શુદ્ધિ થાય છે. રજોશુભ્રુ અને તમોશુભ્રુની મુખ્યતાએ અનાર્થોની નીતિરીતિની માન્યતાઓ જાણવી જોઈએ. સર્વ દેશોનાં મનુષ્યોને સુખશાંતિ, સ્વાતંત્ર્ય, આરોગ્ય આપવાને આર્થ વિચારો અને આચારોની માન્યતાઓ પ્રથમ નંબરે આવે છે. દયાના સત્ય સિદ્ધાંતને મુખ્યતાએ માન આપનારા આર્થો હોય છે. શ્રી જિનેશ્વરના ભક્તો આર્થો ગણાય છે. જૈન સાધુઓને જૈન શાસ્ત્રોમાં આર્થ અને જૈન સાધ્વીઓને આર્થો કહેવામાં આવી છે. આર્થ જૈનો વિદ્યારાન પરાક્રમથી હીન થઈ જાય છે અને જ્યારે તેઓ મોહની પ્રકૃતિયોના દાસ બને છે ત્યારે તેઓ અનાર્થોથી જીતાય છે. અને તેથી તેઓ દાસ ગુલામની કોટિમાં પ્રવેશ કરે છે માટે આર્થ જૈનોએ ધાર્મિક વિચારોને અને આચારોને માન આપીને વર્તવા માટે વિદ્યારાનવડે બળવાન બનવું જોઈએ અને કામ, ક્રોધ, લોભ, મત્સર, ઈર્ષ્યાદિ દુર્ગુણોનો નાશ કરવો જોઈએ. કામ લોભાદિથી મોઝમઝથી શારીરિક બલશક્તિનો ક્ષય કરી નિર્બલ અક્કલહીન બાયલા પાત્ર જેવા બની ગયેલા જૈનોને દુનિયામાં જીવવાનો હક્ક રહેવાનો નથી. હવે કમચોગી બન્યા વિના જૈનોને દુનિયામાં ધાર્મિકજીવ તથા વ્યાવહારિકજીવને જીવવાનો અધિકાર રહેવાનો નથી. જૈનત્વની લાગણી વિનાના અને જૈનાર્થ નીતિરીતિથી બ્રહ્મ થયેલા જૈનોપર તેઓના પૂર્વજોના શાપ પડે છે. માટે જૈનોએ ગમે તેવા સંયોગોમાં જૈનપણું ન ખોવું જોઈએ. આર્થ જૈન નીતિરીતિનો નાશ થતો અટકાવવો જોઈએ અને તેનો સમયાનુસારે યોગ્ય બની પુનરુદ્ધાર કરવો જોઈએ. જે જૈનને જૈન નીતિરીતિનું માન નથી તે પોતાની માતાને લજવે છે. જૈન ધર્મમાં ચૂસ્ત બનીને આર્થનીતિરીતિના સંરક્ષક જૈનો બને છે.

“ સ્વાશ્રયાવલમ્બિનઃ ”

જૈનો સ્વાશ્રયાવલંબી હોય છે પરંતુ પરાશ્રયાવલંબી થતા નથી. જૈનો સ્વાશ્રયબંધે આજીવિકાદિસાધનોવડે સંપન્ન વર્તે છે. જેઓ સ્વાશ્રયી હોય છે તેઓ ખરેખરા બળવાન બને છે. પરાશ્રયાવલંબી મનુષ્યો મહાન બની શકતા નથી. જાત મહેનતથી ધારેલાં કાર્યો કરીને અમર નામ કરી

શકાય છે. આત્મશ્રદ્ધા અને આત્માવલંબન કર્યા વિના પરના આશ્રયથી કદિ મહાન થવાતું નથી. આત્મબળ ખીલવીને પ્રત્યેક જૈને સ્વાશ્રયી બનવું જોઈએ. અન્યોના આધાર પર જીવવાતું કદિ પ્રસન્ન ન કરવું જોઈએ. દરેક જૈને વીશ પચીશ વર્ષ પર્યંત શારીરિક વીર્યની રક્ષા કર્યાબાદ સ્વાશ્રયાવલંબી થઈ ગૃહસ્થાવાસની યોગ્યતા આવે છે તે પાણ્ડિત્યહણ કરવું જોઈએ. જૈનોએ પોતાના બાળકોને વીશ પચીશ વર્ષપર્યંત વીર્યરક્ષણ કરાવવું જોઈએ અને જૈનમંત્રોવાડે ગર્ભાધાનાદિ સંસ્કારો કરાવવા જોઈએ કે જેથી તેઓ સ્વાશ્રયાવલંબી બની શકે. સ્વાશ્રયાવલંબી થયા વિના દેશની, કોમની, રાજ્યની, સંઘની, સેવા કરી શકાતી નથી તથા જૈનોની પ્રગતિની પ્રવૃત્તિઓમાં આત્મભોગ આપી શકાતો નથી. એક શરો સોને હરાવે છે તેની પેઠે સ્વાશ્રયાવલંબી એક જૈન, હજારો પરાશ્રયાવલંબીઓને હરાવે છે અને દુનિયામાં સર્વની આગળ આવે છે. સ્વાશ્રયાવલંબી જૈનો જૈનોની ઉન્નતિ કરી શકે છે માટે જૈનો ઉઠો, જાગો. સ્વાશ્રયાવલંબી થાઓ અને જૈનોની ઉન્નતિ કરો. પોતાના આત્મબળપર વિશ્વાસ રાખો. અન્યની મદદની આકાંક્ષા ન રાખો, તમે જાતે સર્વ કાર્ય કરો અને જૈનધર્મની આરાધના કરી જૈનોની પ્રગતિ કરો.

કર્મયોગિન:

નિલેપપણે અહંમતતા વિના જૈનો આવશ્યક લૌકિક તથા લોકોત્તર કાર્યોને કરે છે. શ્રીકૃષ્ણના ઉપદેશથી અનુન કર્મયોગી બન્યો. શ્રી નેમિનાથના ઉપદેશથી જૈમ શ્રી કૃષ્ણ કર્મયોગી બન્યા. શ્રી મહાવીર પ્રભુના સદુપદેશથી જૈમ શ્રેણિક તથા ચેટકરાજ કર્મયોગી બન્યા તેમ જૈનોએ નામરૂપ મોહ, અહંમતતા વગેરેના નાશપૂર્વક કર્તવ્ય કર્મોને અવશ્ય કરવાં જોઈએ. કર્તવ્ય સર્વ કર્મો કરવાથી મન, વાણ્ડી, કાયાનો સદુપયોગ થાય છે અને આત્માની શુદ્ધિ થાય છે. અનેક શાસ્ત્રોતું અવગાહન કરવાથી અને અનેક જ્ઞાનીઓનો સમાગમ કરવાથી કર્મયોગીની દશા પ્રાપ્ત થાય છે. હિંદુસ્થાનમાં પાશ્ચાત્ય કર્મયોગીઓની પેઠે જૈન કર્મયોગીઓ બહુલ પ્રમાણમાં પ્રગટાવવાની અત્યંત જરૂર છે. હિંદુસ્થાનમાં સર્વ ધર્મીઓ જો કર્મયોગીઓ અને તેા હિંદુસ્થાનમાં જ જો શક્તિયોનો ઉદ્ધાર કરવાનો છે તે સહેજે બની શકે એમાં કંઈ શંકા નથી. જ્ઞાન યોગીઓએ કર્મયોગીઓ બનવું જોઈએ અને હાનિકારક રીવાજોનો નાશ કરીને મનુષ્યોને ઉન્નતિના પાયાપર ચઢાવવા જોઈએ. દરેક જૈને બ્યાવહારિક અને ધાર્મિક કેળવણી પરિપૂર્ણ લેવી જોઈએ અને પશ્ચાત

જૈનોપનિષદ્.

૩૩

કર્મયોગી બની બનવું જોઈએ જ્ઞાની બન્યા વિના કોઈ કર્મયોગી બની શકતો નથી. જૈનપુરૂષોએ અને જૈનસ્ત્રીઓએ પ્રભુની આજ્ઞા રૂપ સૂત્ર માનીને કર્મયોગી બની સ્વાશ્રયાલંબી થઈ સ્વપરની શક્તિયો વધે અને અધ્યાત્મજ્ઞાનની પૂર્ણ પ્રાપ્તિ થાય એવા ઉપાયો ગ્રહી કર્મયોગી બનવું.

અધર્મનાશકાઃ

જેનાથી પાપચુદ્ધિ પ્રગટે તે અધર્મકર્મો છે. જેનાથી વીતરાગદેવનાં આગમોપર અશ્રદ્ધા પ્રગટે તે અધર્મ વિચારો તથા અધર્માચારો બનજીવા. જૈનાગમોથી અને જૈનધર્મકર્તવ્યકર્મોથી વિપરીત વિચારાચારને અધર્મ કથવામાં આવે છે. ગૃહસ્થ અને સાધુને સ્વાધિકારભ્રષ્ટ કરાવનાર મન, વચન અને કાયાની પ્રવૃત્તિને અધર્મ કહે છે. શ્રુતધર્મથી અને ચારિત્રધર્મથી વિપરીત પ્રવૃત્તિને અધર્મ કહેવામાં આવે છે, જૈનધર્મથી જે વિપરીત ધર્મ છે તે અધર્મ છે. હિંસાહિંસાવિચારાચારને અધર્મ કહેવામાં આવે છે. જૈનાગમોથી જે અધર્મની વ્યાખ્યા કરવામાં આવે છે, એવા અધર્મના જે વિચારો અને આચારો છે તેનો નાશ કરવામાં જે પ્રવૃત્તિ કરે છે તે જૈનો છે. અધર્મથી વિશ્વવર્તિમનુષ્યોની પતિત દશા થાય છે. અધર્મથી દુનિયાનો નાશ થાય છે. હિંસા, અસત્ય, સ્તેય, વ્યભિચાર, માંસભક્ષણ, મદિરાપાન, અપ્રામાણ્ય, વૈર, અભિમાન, અજ્ઞાત, નિન્દા, કામ, ક્રોધ, કપટ વગેરે દુર્ગુણો છે તે અધર્મ છે. અધર્મ છે તે મોહરૂપ છે, માટે મોહરૂપ અધર્મનો નાશ કર્યા વિના ગૃહસ્થો અને લાગીઓ આત્માના જ્ઞાનાદિ ગુણો પ્રાપ્ત કરવા શક્તિમાન થતા નથી. અધર્મથી રાજનો અને પ્રજનો ઉદય થતો નથી. અધર્મથી ક્રોધ દેશનો ઉદય થયો નથી, થતો નથી અને ભવિષ્યમાં થશે નહિ. રજેગુણથી અને તમોગુણથી અધર્મ થાય છે. આત્મવતું સેવન કરવું તે અધર્મ છે અને સંવરનું યથાશક્તિ સ્વાધિકારે સેવન કરવું તે ધર્મ છે. સાધુઓનું અને સાધ્વીઓનું તથા આચાર્યોનું રક્ષણ કરવું તે ધર્મ છે. જૈનસંઘનું રક્ષણ કરવું તે ધર્મ છે. જૈનાગમોનું રક્ષણ કરવું તે ધર્મ છે. જૈન ધર્માભ્યાસીઓનું રક્ષણ કરવું તે ધર્મ છે. જૈનધર્મનો નાશ થાય એવી ક્રોધ પ્રવૃત્તિને કરવી કરાવવી તથા તેને અતુમોહવી તે અધર્મ છે. અધર્મનો નાશ કરવાથી જૈનો જૈનધર્મનો પ્રચાર કરી શકે છે. જૈનધર્મની રક્ષા કરવાથી જૈનોની ઉન્નતિ થાય છે. જૈનધર્મનું રક્ષણ કરવાથી જૈનોનું ધર્મ સ્વયં રક્ષણ કરે છે. માટે ચતુર્વિધજૈનોએ અધર્મનો નાશ કરવો

જોધએ. અધર્મનો નાશ કરવામાં સર્વજૈનોએ એકસરખો આત્મભોગ આપવો જોધએ. જૈનશાસનની હેલના નિન્દા કોઇ કરે તો તેનો પ્રતીકાર કરવો જોધએ. જૈનાગમો અને જૈનોનું રક્ષણ કરવું. જૈનધર્મનું રક્ષણ કરવું તે ધર્મ છે. તેના ખંડનની ચેષ્ટા કરનારાઓનો યથાશક્તિ રોધ કરવો જોધએ.

સ્પર્ધાશીલા:

અન્ય દર્શનીઓથી જૈનો સ્પર્ધાશીલ હોય છે. જ્યાં સુધી વ્યવહાર છે ત્યાં સુધી સ્પર્ધાશીલ સ્વભાવ રાખવો જોધએ, પરંતુ ઇર્ષ્યાશીલ સ્વભાવ ન રાખવો જોધએ. સ્પર્ધા કર્યા વિના કોઇ વખત અન્યધર્મીઓ કરતાં આગળ વધી શકાતું નથી. શ્રીઋષભદેવના સમયથી પ્રારંભીને જૈનો પરંપરાએ ચાલ્યા આવે છે. છતાં હાલ જૈનોની સંખ્યા આશરે તેરલાખ છે. ત્યારે હિન્દુ-સ્થાનમાં બસે વર્ષ લગભગથી આવેલા ખ્રીસ્તિયોની અઠ્ઠાવીશ લાખના આશરે સંખ્યા છે. ખ્રીસ્તિયોની બેંતાલીશ કરોડની સંખ્યા છે. મુસલમાનોની ઓત્રીસ કરોડના આશરે સંખ્યા છે. બૌદ્ધોની અડતાલીશ કરોડના આશરે સંખ્યા છે. હિન્દુઓની બાવીશ કરોડના આશરે સંખ્યા છે. ત્યારે જૈનોની તેર લાખ. આ પ્રમાણે અવલોકતાં જૈનોએ ધર્મજનોની સંખ્યામાં સ્પર્ધા કરી નથી. સાધુઓમાં હિન્દુઓના અને બૌદ્ધોના તથા મુસલમાનોના લાખોની સંખ્યામાં છે, ત્યારે જૈનોમાં બે ત્રણ હજાર સાધુઓ બે ત્રણ શીરકાના થઇને છે. શારીરિકબળમાં જૈનો કરતાં ખ્રીસ્તિયો, બૌદ્ધો વગેરે બળવાન છે. સત્તાબળ તરીકે દેખીએ તો હિન્દુઓનું રાજ્યસત્તાબળ છે. મુસલમાનોનું રાજ્યસત્તાબળ છે. ખ્રીસ્તિયોનું રાજ્યસત્તાબળ છે. બૌદ્ધોનું રાજ્યસત્તાબળ છે. લક્ષ્મીની દૃષ્ટિએ દેખીએ તો ખ્રીસ્તિયો, મુસલમાનો અને બૌદ્ધોની પાસે અપાર લક્ષ્મી છે. સંપત્તિનું સ્વરૂપ દેખીએ છીએ તો જૈનો કરતાં મુસલમાન વગેરે કોમોમાં વિશેષ દેખાય છે. એકમહોમેદનને કોઇ મારવા જાય તો અન્યમુસલમાનો તુર્ત બેગા થઇને તેની બહારે જાય છે. એકખ્રીસ્તિને આગળ ચઢાવવામાં અન્યખ્રીસ્તિયો સારી મદદ આપી શકે છે. ઉત્સાહબળની દૃષ્ટિએ દેખીએ તો જૈનો કરતાં અન્યકોમોમાં વિશેષ ઉત્સાહબળ દેખાય છે. વિદ્યાબળ અને ક્ષાત્રબળમાં જૈનકોમ ખરેખર અન્ય કોમો કરતાં ઘણી પાછળ પડી ગઇ છે. ધર્મશ્રદ્ધાબળમાં પણ તે કોઇ રીતે ચડતી દેખાતી નથી. આ રીતે બનવાનું કારણ શું? તો તેના ઉત્તરમાં કહેવાનું કે, જૈનોમાં સ્પર્ધા કરવાનો ઉત્સાહ બિલકુલ મંદ પડી

જૈનોપનિપદ્.

૩૫

ગમે છે અને આ પ્રમાણે જે ચાલશે તો જૈનકોમનો સર્વ રીતે નાશ થવાનો અને તેનું પાપ તેના આગેવાન સંઘવીઓ, આચાર્યો અને સાધુઓને લાગવાતું. પારસી કોમ હવે સ્પર્ધામાં સત્તાબળ, ક્ષાત્રબળ, વ્યાપારબળ અને વિદ્યાબળથી આગળ વધે છે. જૈનકોમ પરસ્પર દ્વિરકાઓના ઝગડા કર્યા કરે છે અને તેથી તેનું બળ પરસ્પરમાં લડવાથી ક્ષીણ થઈ ગયું છે. આ પ્રમાણે જૈનોની સ્થિતિ થવાતું કારણ ખરેખર તેઓ અસર હેવા લાગ્યા તે છે, અને અસર અતિ દયાનું પરિણામ છે. જૈનો વ્યાપારી હોવાથી ધનમાં મગ્ન થયા અને તેથી તેઓ મોંઝશોખમાં મસ્ત થયા અને તેનું પરિણામ એ આવ્યું કે, ક્ષાત્રબળ, વિદ્યાબળ, શરીરબળથી ભ્રષ્ટ થયા. સાધુઓએ પણ તેમની વ્યાવહારિકકુન્નતિથી પતિતદશા થાય છે, એ તરફ ન અવલોકતાં એકલા નિવૃત્તિમાર્ગને પોષવા તરફ લક્ષ્ય આપ્યું. જૈનકોમ ધનભોગથી વિદ્યાવિહીન થઈ અને તેથી તે સર્વ પ્રકારના બળોથી ક્ષીણ થવા લાગી. તેમાં નિવૃત્તિમાર્ગના ઉપાસક સાધુઓને તે દોષ આપી શકાય તેમ નથી, કારણ કે સાધુઓએ વિદ્યાબળ, ક્ષાત્રબળ, વ્યાપારબળ પ્રાપ્ત કરતાં અંતરાય કર્યો નથી. જૈનો મોંઝલા થયા, વિદ્યા રહિત થયા, તેમની આશ્રવિકા પ્રવૃત્તિનાં સાધનોમાં સતોષ માની લીધો તેથી તેઓ સર્વ પ્રકારનાં વ્યાવહારિકબળોથી ક્ષીણ થતા ગયા. હવે જૈનોએ સ્વધર્મમાં સર્વ પ્રકારની શક્તિયોને ખીલવવી જોઈએ. ક્ષીણ થએલી શક્તિયોને પાછી મેળવવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. ધર્મબળની સાથે રહીને સ્પર્ધાથી અન્યબળો પ્રાપ્ત કરવાં જોઈએ.

સ્વાસ્તિત્વસંરક્ષકાઃ

જૈનોનાં આગમે, જૈનોની સંખ્યા, જૈનોનાં મંદિરો ઇલાદિ જૈનોનું સ્વત્વ છે, સર્વસ્વ છે, તેનું પરંપરાએ સ્થિતિત્વ ચાલ્યા કરે એવી પ્રવૃત્તિયોવડે સ્વાસ્તિત્વ સંરક્ષક જૈનો વર્તે છે. ધર્મ શ્રદ્ધાવંત જૈનો પર જૈનોનાં તીર્થો વગેરેનો આધાર છે. જૈનોની વિદ્યા, શક્તિ, ક્ષાત્ર શક્તિ, ધન શક્તિ, પ્રબળ શક્તિ વગેરે શક્તિયોવડે સ્વાસ્તિત્વ સંરક્ષા થાય છે. હાલના જૈનોની પાછળ લાખો ગણ જૈનો વધતા જાય એવા ઉપાયો વડે જૈનોનું સ્વાસ્તિત્વ સંરક્ષવું જોઈએ. જૈનોએ હતાશ ન બનવું જોઈએ. ચડતી પડતીનું ચક્ર સદાકાલ સર્વ કોમોપર પ્રવર્ત્યા કરે છે. જૈનોની હવે સર્વ બાબતમાં પ્રગતિ થવાનો જીવસો જૈનોમાં પ્રકટવા લાગ્યો છે અને તેનું ફળ પ્રગટ્યા વિના રહેવાતું નથી. કારણ કે કાર્યની પૂર્વે ઉદયના પ્રથમ વિચારો પ્રકટે છે. જ્યાં

વિશેષ બળના ગુરુસામાં વિચારો પ્રકટે છે ત્યાં કાર્યની સિદ્ધિ થયા કરે છે. કેટલાક કેળવણીના જૈનો નાસ્તિક અને છે તેઓને ધર્મમાં સ્થિર કરવાના અને તેઓવડે ધર્મની પ્રગતિ કરવાના ઉપાયો લેવાવા જોઈએ. જેઓ સ્વાસ્થિત્વ સંરક્ષણની ધ્યાનવાળાઓ છે તેઓએ ગુરુઓની, સાધુઓની સેવા કરવી જોઈએ. સાધુઓની આંતરડીના આશીર્વાદ લીધાથી પોતાની પાછળ મહાપુરુષો પ્રકટે છે. સાધુઓની આંતરડી કકળાવવાથી દુનિયામાં સ્વાસ્થિત્વ સંરક્ષા થઈ શકતી નથી. માટે જૈનોએ જૈનસાધુઓની તથા સાધ્વીઓની ભક્તિ કરવી જોઈએ. જૈનોએ સ્વાસ્થિત્વ સંરક્ષા માટે દરરોજ ધાર્મિક શુભ કર્મો કરવાં જોઈએ. દરરોજ નિયમિત રીતિએ કસરત કરવી. દરરોજ સહૃદય-ચારો ખીલે એવાં પુસ્તકો વાચવાં. પોતાની પાછળ પોતાના કરતાં વિશેષ ગુણી જૈનો પ્રકટે એવા ઉપાયોપૂર્વક યોગ્ય પ્રવૃત્તિઓ કરવી. પોતાની પાછળ બળવાન જૈનધર્મ પાળનારા જૈનો પ્રકટે એવાં જૈનધર્મગુરુકૃષ્ણોને મદદ કરવી. જૈનધર્મના ચાતા મહાવિદ્વાન જૈનો પ્રગટે એવા સર્વપ્રયત્નોને આચારમાં મૂકી બતાવવા. જે જૈનો પોતાની પાછળ પોતાના કરતાં લાખો જૈનોને પ્રકટાવવા ઉત્સાહમાં મદ પડી ગયા છે તેવા શુદ્ધ નિર્બલ ઉદારસીન જૈનોથી જૈનોની પડતીના પ્રારંભ થાય છે. સ્વાસ્થિત્વસંરક્ષણપ્રવૃત્તિઓમાં જે જે રાગદ્વેષાદિ થાય છે તેનાથી શુભ ધરાદાના લીધે જૈનશાસનની ભક્તિની વૃદ્ધિ થાય છે. જેઓ સુરિમંત્રના ધ્યાની એવા ધર્માચાર્યોની સેવા ભક્તિ કરે છે એવા જૈનોનાં કુળોનો ક્ષય થતો નથી તેમજ તેઓ નવા જૈનોનો પ્રાદુર્ભાવ કરી શકે છે. અંગ્રેજો, જર્મનો, ઝાપાનીઓ સ્વાસ્થિત્વની સંરક્ષા માટે રક્તનું પાણી થાય એવા પ્રયત્નો કરી રહ્યા છે. જે કોમમાં દરરોજ કાયાની શક્તિઓ ખીલવવા માટે સુખ્યતયા લક્ષ્ય દેવામાં આવે છે તે કોમની પરંપરાએ ઉન્નતિ થયા કરે છે. બ્રહ્મચર્યની પૂર્ણ રક્ષા કરનારા યુવકોનાં જે કોમમાં લગ્ન થાય છે તે કોમનો નાશ થતો નથી. જૈનકોમે આ બાબતમાં આમભોગ આપીને ખરી કાળજી ધારણ કરવી જોઈએ. નગ્નશુ અને નગ્નરી જે કોમ અને છે તે ક્ષીણ થાય છે. જેના માથે ગુરુ છે અને જે કયાં ઉપકારને જાણે છે તે કોમ જીવતી રહે છે. જૈનો સ્વાસ્થિત્વ સંરક્ષા કરનારા બનો.

પ્રશસ્યરાગાદિસંયુતા:

પ્રશસ્યરાગ, પ્રશસ્યદ્વેષ, પ્રશસ્ય ક્રોધમાનસોભમાયા, શ્રદ્ધા, ભાતુભાવ, પરો-પકાર, કેળવણી વગેરેની દૃષ્ટિ, સાર્વજનિક કર્મ પ્રવૃત્તિ આદિ યુક્ત જૈનો હોય

જૈનોપનિપદ્ધત્.

૩૬

છે. રાગદ્વેષનો એકદમ નાશ થવાનો નથી. અશુભ રાગ અને અશુભ દ્વેષને શુભ રાગ અને શુભ દ્વેષના રૂપમાં પરિણમવાવવા જોઈએ. પ્રેમ અને શ્રદ્ધા એ બે ગુણોને તો દરેક જૈને જૈનધર્મ અંગીકાર કરતાં પૂર્વે અવલંબવા જોઈએ. પ્રેમ અને શ્રદ્ધા વિના આત્મજીવનની પ્રગતિ થતી નથી. જ્ઞાનામાં પ્રેમ અને શ્રદ્ધા નથી, તે દેવગુરૂધર્મની આરાધના કરી શકતો નથી તથા પ્રામાણ્યજીવનને પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. દરેક કર્તવ્યમાં પ્રેમશ્રદ્ધાની અત્યંત જરૂર પડે છે. વ્યાવહારિક જાળમાં પ્રેમી શ્રદ્ધાળુ વર્ગ, જ્ય મેળવી શકે છે. પ્રભુની પ્રાપ્તિ માટે પ્રથમ પ્રેમ અને શ્રદ્ધાની જરૂર પડે છે. શુભકર્મોપર પ્રેમ પ્રશસ્ત્ય રાગ અને દુશુણિ પર દ્વેષ થવાથી અશુભ વાસનાઓનો ક્ષય કરી ઉત્તમ મન બનાવી શકાય છે. મનમાં શોક, દીનતા, વૈર અને દુઃખના વિચારોને ન પ્રકટાવવા જોઈએ. ગમે તેવા અશુભ સંયોગોમાં દેવગુરૂધર્મનો પ્રેમ અને તેની શ્રદ્ધાથી મનને ભરી દેવું અને વિષયો પર કાચુ મેળવવો એ ખાસ જૈનોનું કર્તવ્ય છે. પ્રેમ, શ્રદ્ધા, ઉત્સાહ, સંપ વગેરે દૈવીગુણોની ક્ષણેક્ષણે આરાધના કરવી જોઈએ. પ્રેમ, શ્રદ્ધા અને એક્યથી અધ્યાત્મશક્તિયોને મેળવી શકાય છે. માટે જૈનોએ આત્માની શક્તિ ખીલવવા ઉપયુક્ત ગુણોને ખીલવવા જોઈએ. સર્વશક્તિયોનું ધામ આત્મા છે. શરીરમાં રહેલો આત્મા છે તેજ પ્રેમશ્રદ્ધા વડે આરાધવાથી પરમાત્મા બને છે, માટે ગમે તે કાલે, ગમે તે સ્થળે પ્રેમ-બળે આત્માની આરાધના કરવી. આત્માની પૂર્ણ શ્રદ્ધા બળથી અને પૂર્ણ પ્રેમ બળથી આરાધના કરતાં સર્વ પ્રકારની શુભેચ્છાઓનાં ફળ પ્રગટાવી શકાય છે. આત્મા, અનંતજ્ઞાનાદિશક્તિયોનો મહાસાગર છે તેથી આત્મા-ભિરુપ્પવૃત્તિ કરીને આત્માની શક્તિયોને ખાણમાં વાપરીને જૈનશાસનની ઉન્નતિ કરવી. વીતરાગદશ્ણાની પૂર્વે પ્રશસ્ત્યરાગની અત્યંત જરૂર છે. જે પ્રશસ્ત્યરાગ અને પ્રશસ્ત્યદ્વેષનો ત્યાગ કરીને એકદમ વીતરાગ થવા ઇચ્છે છે તે ઉભય બ્રહ્મ થાય છે. કારણ કે અપ્રશસ્ત્યરાગદ્વેષયોગે તે ધર્મને સેવવાથી બ્રહ્મ બને છે, અને વીતરાગદશ્ણાને તે પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. માટે વીતરાગ દશ્ણાની યોગ્યતા ન આવે ત્યાં સુધી જૈનોએ પ્રશસ્ત્યરાગદ્વેષવડે દેવગુરૂ ધર્મની આરાધના કરવી. પૂર્ણ શુદ્ધ પ્રેમ ખીલ્યા પશ્ચાત્ વીતરાગ દશ્ણામાં પ્રવેશ કરી શકાય છે. જૈનસાધુઓ પર પૂર્ણ પ્રેમ પ્રગટાવવો જોઈએ. જૈન ધર્મ પર પૂર્ણ પ્રેમ પ્રગટાવવો જોઈએ. જૈનધર્મના સિદ્ધાંતોને પૂર્ણ પ્રેમથી સિદ્ધ કરવા જોઈએ. જૈનાગમો પર, જૈન શાસ્ત્રોપર પૂર્ણ રાગ ધારણ કરવાથી જૈનાગમોની ભક્તિ થાય છે અને તેથી દુનિયાનો ઉદ્ધાર કરવામાં આત્મભોગ આપી શકાય છે માટે જૈનોએ પ્રશસ્ત્યરાગાદિશુભ યુક્ત બનવું જોઈએ.

નિત્યનૈમિત્તિકવ્યવહારધર્મપ્રગતિપરાયણા:

નિત્યવ્યવહારધર્મપ્રગતિ અને નૈમિત્તિકવ્યવહારધર્મપ્રગતિમાં તદ્દપર થનાર ગૃહસ્થ જૈનો છે. કલમ, કડછી અને બરછી વિના વ્યવહાર ધર્મને સમયથી શકાય તેમ નથી. આ કલિકાલમાં ચોથાઆરાની પેઠે વર્તવામાં આવે તો અન્ય પ્રજાઓ સામે જીવતું પણ રહી શકાય તેમ નથી. હાલ અનેક પ્રજાઓ વિષે એક ખીજને દાખી દેવાની અને જીવનના હકકને હુંટી લેવાની ચળવળ ચાલી રહી છે. એવી પરિસ્થિતિમાં જોયો પણ જોવું નૈસર્ગિક જીવન ફક્ત અન્યોના શરીરોનાં ખોપણુ માટે ગણે છે તેઓ દુનિયામાં જીવવાને લાયક નથી. વ્યાવહારિકશક્તિયોવિના ધાર્મિકજીવન પણ આ કાળમાં રહી શકે તેમ નથી એમ ચોક્કસ માનવું. સર્વ પ્રકારની શક્તિયો મેળવી જરા માત્ર એંશઆરામના વાયરે ન જાઓ. અન્યોથી ડરી જઇને માયકાંગલા બની જવાથી ધાર્મિકજીવનના અંત આવે છે. આ કાળમાં ચાણક્ય નીતિ અને શુકનીતિ કરતાં પણ વિશેષ નીતિયોવડે નિત્યનૈમિત્તિક વ્યાવહારિકધર્મપ્રગતિયો કરવી જોઇએ. જૈન સાધુઓએ પણ આ કાલમાં ચોથા આરામાં આચરવા લાયક કેટલીક સૂત્રની ક્રિયાઓનો અને પાંચમા આરામાં પણ આવા કટાકટીના પ્રસંગે આચરવા લાયક ધાર્મિક ક્રિયાઓનો ખ્યાલ કરવો જોઇએ, અને જમાનામાં સાધુ વર્ગનું સ્વાસ્થિત્વ સંરક્ષી શકાય એવી નિત્ય નૈમિત્તિક વ્યાવહારિક ધર્મ પ્રગતિયો કરવી જોઇએ. આ જમાનામાં જે ભાવિ પર વિશ્વાસ રાખી બેસી રહેશે તેની ખૂરી દશા થવાની, આ જમાનામાં સાધુઓએ, આચાર્યોએ સર્વધર્મના સૈદ્ધાંતિક તથા ઐતિહાસિક ગ્રંથોનો પરિપૂર્ણ અભ્યાસ કરવો જોઇએ, અને જૈન ધર્મીઓની વૃદ્ધિ થાય એવા સર્વ પ્રકારના ઉપાયો લેવા જોઇએ. જે જે કાલે નૈમિત્તિક ધર્મ પ્રગતિ કર કાર્યો કરવાની આવશ્યકતા થાય તે તે કાલે સંધ્યભાગેથી તેવાં કાર્યો કરવાં જોઇએ. જૈનધર્મીઓ જે ઉપયુક્ત હિતશિક્ષાઓને હશે કાદશે તે ભવિષ્યમાં તેઓ દાસ્યજીવનથી જીવવાના અધિકારી બનશે. હજી જૈનોનું ભવિષ્ય જૈનોના હસ્તમાં છે. ધર્મપ્રગતિકરનિત્યનૈમિત્તિક કર્યો કરવામાં પ્રાણુની દરકાર રાખવાથી પાણું પડવાનું થશે. માટે જૈનોએ વ્યાવહારિક બળ તથા ધર્મ બળને સુખ્ય માની ધર્મનો કદિ ત્યાગ ન કરવો જોઇએ. એક જૈનને એક તીર્થની પેઠે આ કાલમાં ચાહવામાં આવશે તો આ કાલમાં અન્ય કોમોની હરિશ્વધમાં ફક્ત જીવી શકાશે. આ ખ્યાલને કોષ હશે કાદશે

જૈનોપનિષદ.

૩૯

તો જિનશાસનદ્રોહનું પાપ બહારી લેશે. અન્ય કોમો કરતાં જૈનો સર્વશક્તિ-યોમાં પશ્ચાત્ છે માટે હવે તેઓએ નિત્યનૈમિત્તિકધર્મપ્રગતિકરકાર્યોમાં ધન, સત્તા, મન, વાણી, કાયા, અને આત્માનું અર્પણ કરવું જોઈએ. જે જૈન એવા અર્પણમાં શંકાશીલ રહેશે અને કુતર્કા કરશે તે જૈન ધર્મનો નાશ કરનાર બનશે. મોહ, ભય, સ્વર્થ વગેરેનો ત્યાગ કરીને નિત્ય નૈમિત્તિક ધર્મ પ્રગતિ કરનાર પ્રવૃત્તિઓમાં યાહોમ કરીને જૈનોએ ઝુકાવું જોઈએ. તેમાં ભય, શંકા, દૈન્ય અને જીવવાની ધચ્છાનો પણ ત્યાગ કરવો જોઈએ.

સ્વધર્મકર્મપ્રવૃત્તિષુ નિર્ભયા:

જૈનો સ્વધર્મકર્મપ્રવૃત્તિઓમાં નિર્ભય હોય છે. સ્વભૂતિની ઉન્નતિ કરવી એ સ્વધર્મ છે. જૈનધર્મ એ સ્વધર્મ છે. જ્ઞાનદર્શનચારિત્રની પ્રાપ્તિ કરવી એ સ્વધર્મ છે. સ્વશીર્ષપર જે જે કર્તવ્યકાર્યો કરવાની ફરજ આવેલી હોય તે સ્વધર્મ છે. અન્યજીવોની સ્વાધિકારે રક્ષા કરવી એ સ્વધર્મ છે. દેશની સેવા કરવી એ સ્વધર્મ છે. સાતક્ષેત્રોની રક્ષા કરી પુષ્ટિ કરવી તે સ્વધર્મ છે. સાધુઓની સાધ્વીઓની રક્ષા કરવી એ સ્વધર્મ છે. સ્વધર્મ કર્મપ્રવૃત્તિઓમાં જે મા શરીર પ્રાણનો નાશ થાય તેનો અંશમાત્ર ભય રાખતા નથી તેઓ દુનિયામાં સ્વધર્મની રક્ષા કરી શકે છે. કોઈપણ જાતનો ભય ધારવાથી કર્તવ્યપ્રવૃત્તિઓમાં આત્મશક્તિ ખીલતી નથી. ભયથી પરતંત્રતા પ્રાપ્ત થાય છે અને નિર્ભયતાથી આત્મસ્વાતંત્ર્ય પ્રાપ્ત થાય છે. સિંહ મૃત્યુને મિષ્ટ ગણે છે, પરંતુ ભીડતાને પસંદ કરતો નથી. તેમ જૈનોએ ભયનો ત્યાગ કરીને નિર્ભય બની ધર્મકર્મની પ્રવૃત્તિઓ કરવી જોઈએ. ધર્મસ્વાતંત્ર્ય પ્રાપ્ત કરવાને માટે સામે કાલ આવીને ઉભો રહેલો દેખાતો હોય તોપણ ભય ન ધારવો જોઈએ. જે કોમ ભયશીલ છે તે મહાપરાક્રમીપુરૂષોને પ્રટકાવી શકતી નથી. નિર્ભયદશાએ સાંસારિકજીવન તથા ધાર્મિકજીવન શુભરીને ધર્મકર્મપ્રવૃત્તિઓમાં પ્રવૃત્ત થવું જોઈએ. બ્યારથી જૈન કોમ સાંસારિક ધાર્મિક કાર્યોમાં ભયવૃત્તિને ધારણ કરવા લાગી ત્યારથી તે ધર્મશર, કર્મશર, દાનશર પુરૂષોને શુભાવતી આવી છે. હવે જૈનકોમે નિર્ભયપણે સર્વ ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ કરીને દુનિયામાં સ્વનામ અમર કરવું જોઈએ. જૈન કોમે નિર્ભય બનવું જોઈએ. જેઓ ભયશીલ રહે છે તેના વંશની પરંપરામાં હરકુમિયાં જેવા ખીકણ પુરૂષોનો ઉત્પાદ થાય છે. જૈનો !! હવે ભય, કાયર

તાનો ત્યાગ કરી નિર્ભય બનો. સર્વ પ્રકારના ભયને કચડી નાખો. નિર્ભય વિચારોવડે આત્માને પોષો. સર્વધર્મકર્મપ્રવૃત્તિયોને નિર્ભયતાથી સેવો. ભય છે તે નરક છે અને નિર્ભયતા છે તે સ્વર્ગ છે. તમારા આત્માનો કોઈ નાશ કરે તેમ નથી માટે ધર્મકર્મપ્રવૃત્તિઓમાં કોઈને જરા માત્ર ભય ગણો નહીં. જૈનો ભય ગણાછો તે શરીર, પ્રાણ, ઇન્દ્રિયો તમારાં નથી અને તમે પોતે આત્મા તો નિર્ભય છો. આત્માની અનંતશક્તિ છે. તમારા આત્માનો વિશ્વાસ રાખો. સર્વ પ્રકારની ઉન્નતિ કરનારાં કાર્યોને તમારી દુરજ સમજ સેવો. તેમાં હજારો વિઘ્નો આવે, હજારો પ્રતિપક્ષીઓ ઉભા થાય તોપણ ડરો નહીં. તમારા શરીરોનો નાશ થતાં પણ તમે અમર રહેવાના છો એવું મનમાં નિશ્ચય માનીને ધર્મકર્મપ્રવૃત્તિઓમાં પ્રવૃત્ત થાઓ. ધર્મના બળવડે તમે નિર્ભય બની વિશ્વમાં જૈનકોમતું અસ્તિત્વ સંરક્ષો. જૈનધર્મના જીવનથી જીવવાનું ઇચ્છો. જૈનધર્મજીવનથી બ્રહ્મ થઈ જીવવા કરતાં મરણને ઇચ્છો. જૈનધર્મની આરાધના કરવામાં શરીરમાં રહેલા આત્માને પ્રથમ દેખો. જેટલા ધર્મો છે તે સર્વેનું કેન્દ્રસ્થાન ખરેખર શરીરમાં રહેલ આત્મા છે. આત્મા એજ જૈન છે. જેણે આત્માને અનંતાન્તપણે ઝોળખ્યો છે અને આત્માના કાચુ નીચે મનને રાખ્યું છે તે નિર્ભય જૈન બનીને હજારો લાખો મનુષ્યોને જૈન બનાવી શકે છે. શરીરમાં રહેલો આત્મા અમર-નિર્ભય છે તે માટે તમે આત્માની ઉપાસના કરો અને આત્માની શક્તિથી ખીલવીને દુનિયાના મનુષ્યોને સસ નિર્ભય બનાવો.

પુરુષાર્થપરાયણા:

જેઓએ આત્માની શક્તિઓનો અનુભવ કર્યો છે તેવા જૈનો પુરુષાર્થ પરાયણ હોય છે. પુરુષાર્થ-ઉદ્ધમમાં તત્પર એવા જૈનો અન્ય લોકોની સ્પર્ધામાં ટકી શકે છે. પુરુષાર્થ કર્યા વિના સ્વર્ગ અને મુક્તિની પ્રાપ્તિ થતી નથી. જોનામાં પુરુષાર્થ નથી તે દુનિયામાં એક ગરીબપણુ કરતાં પણ નિશેષ દયાપાત્ર છે. પુરુષાર્થને સ્ફેરવીને જૈનબંધુઓ તમારી પૂર્વકાલની ઝાહોઝલાલીને પાછી મેળવો. જેઓ મોઝમઝામાં, વિષયમોગમાં આસક્ત થયા છે તેઓ આત્મશક્તિઓ મેળવવા માટે તથા આસુરીશક્તિઓ સામે યુદ્ધ કરવા પુરુષાર્થ સ્ફેરવી શક્તા નથી. જે દેશમાં જે કોમ મોંજલી થાય છે તે પતિત થાય છે એમ અનેક ઇતિહાસોથી સિદ્ધ થાય છે માટે કામાશક્તિ વગેરે પશુવૃત્તિઓનો ત્યાગ કરીને જૈનકોમે આત્માનો વિશ્વાસ ધારણુ કરી

જૈનોપનિષદ.

૪૧

પુરૂષાર્થ કરવો જોઈએ. જૈનાગમોનો પુરૂષાર્થ બળે સર્વત્ર પ્રચાર કરો. જૈનાગમો એજ સ્વધન છે એમ સમજીને તેનાં સત્યોનો વિશ્વમાં પ્રચાર કરો. જીર્ણ મંદિરોનો ઉદ્ધાર કરો. કોઈની આગળ દીનતા કરો નહીં. તમારો આત્મા તમને સર્વપ્રકારની સહાય આપવા તૈયાર છે, દ્રકત તમારે અંતઃકરણની લાગણી પૂર્વક પુરૂષાર્થ સ્ફોરવવાની જરૂર છે. પુરૂષાર્થ સ્ફોરવ્યા વિના કોઈપણ ધર્મની આરાધના થતી નથી. પુરૂષાર્થ વિના પુરૂષ ગણવાની યોગ્યતા પ્રાપ્ત થવાની નથી. પુરૂષાર્થજ તમારા આત્માનું જ્વલંત સ્વરૂપ છે માટે પુરૂષાર્થ પ્રકટાવીને સર્વઆવશ્યકકર્મપ્રવૃત્તિઓમાં નિર્ભયપણે પ્રવૃત્ત થાઓ. પાશ્ચાત્ય લોકો પુરૂષાર્થ સ્ફોરવીને આગળ વધ્યા છે તો આર્યજૈનોએ પુરૂષાર્થ સ્ફોરવીને ધર્મકર્મ તથા વ્યાવહારિક યોગ્ય કર્મો કરવામાં શા માટે પાછા પડવું જોઈએ ? કર્મમાં લપ્સ્યું હશે એમ માની કેમ ખેસી રહેવું જોઈએ ? જૈનોએ ભાવીભાવ અને કર્મના નામે આલસ્યને માન આપી આજસુધી ધણું ખોયું છે. કુમારપાલ, હેમચંદ્ર, સંપ્રતિ રાજ, આર્યરક્ષિત, વસ્તુપાલ, તેજપાલ, વિમલશાહ, શ્રીવીરપ્રભુ, હરિભદ્રસૂરિ વગેરેના પુરૂષાર્થનું સ્મરણ કરો અને હવે જાગો ઉઠો. પુરૂષાર્થ અવલંબો-જૈન કોમનો અને જૈન ધર્મનો ઉદ્ધાર કરો. પુરૂષાર્થ આદરો. કોટિ વિધ્નો આવતાં શુભ કાર્યોને ન મૂકો. છેવટે તમારો આત્મા પરમાત્મરૂપે તમને સહાય કરતો દેખાવાનો. આ લખેલી હિત શિક્ષાપર પૂર્ણ શ્રદ્ધા ધારણ કરો. યુદ્ધનું ખીંગલ વાગતાં પાયલાને પણ કદાચ શર અઢે છે તો ક્ષાત્ર વંશમાંથી ઉતરી આવેલી જૈન કોમને ઉપદેશ રૂપ ખીંગલ કુંકાતાં શરતા પ્રગટે એવી આશિષ છે. જૈનોપનિષદરૂપ જૈનોદયસૂત્રોને જે જૈનો દરરોજ યાદ કરે છે તેઓની ખાણની ઉન્નતિ થાય છે. તેઓ મહાન્ બને છે અને આત્માની જ્ઞાનાદિશક્તિઓને પ્રાપ્ત કરી ત્રીજા ભવમાં અવશ્ય સુક્રિતપદ પ્રાપ્ત કરે છે એ નિશ્ચય છે. જે જૈનો જૈનગીતા અને જૈનોપનિષદનો પાઠ કરે છે તેઓના પર યુરુદેવની આશિષ છે કે તેઓ સર્વપ્રકારે સુખી થવાના. તથા તેઓ સર્વ મંગલોને પ્રાપ્ત કરવાના. યુરુ શિક્ષા ત્રણ કાલમાં સર્વ પ્રકારની શુભોન્નતિ કરનારી થાઓ. इत्येवं ॐ ३ शांतिः

સં. ૧૯૭૩ જેઠ સુદિ ૧૦ થી પ્રારંભ સં. ૧૯૭૩ અષાઠ સુદિ સાતમે પૂણે વિવેચન.

પેથાપુર.

લે. ધુધ્ધિસાગરસૂરિ.

શ્રી અધ્યાત્મજ્ઞાનપ્રસારક મંડલ.

(સ્થાપન-જ્ઞાનપત્રમી-વીર સંવત્ ૨૪૩૫.)

જે તમારે તત્ત્વજ્ઞાનના ઉત્તમ સિદ્ધાંતો, સરલ અને પ્રિય શૈલીમાં સમજવા હોય અને પોતાવું હૃદય નિર્મળ બનાવવું હોય, તો મ'ડળ તરફથી પ્રગટ થયેલ:

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજી અન્થમાળા અવશ્ય વાંચો.

મજકુર અન્થમાળામાં નીચેના અન્થો પ્રગટ થયેલ છે, જે વાંચી, મનન કરી, તમારા આત્માને ઉચ્ચ શ્રેણિએ ચઢાવો. ઉત્તમ અન્થો એજ અપૂર્વ સત્સંગ છે. ખચીત આ અન્થોના મનનથી ઘણું જાણવા અને મેળવવા પામશો-ગુરુશ્રીની લેખનશૈલી-માધ્યસ્થદષ્ટિવાળી હોવાથી, દરેક ધર્માવલંબીઓ તેને પ્રેમપૂર્વક વાંચો છે. દરેક અન્થોમાં અધ્યાત્મજ્ઞાન અને તત્ત્વજ્ઞાન સંબંધી વિવેચન છે.

વૈરાગ્ય, ઉપદેશક, અને ઓષક, પદો-ભજનો-તે તે વિષયમાં લીનતા કરી નાખે છે. દરેક પદોનો સાર વિચારણીય છે. અનેકાન્તદષ્ટિથી, હૃદયની વિશાળતાપૂર્વક અને પ્રિય તથા પથ્યવાણીથી વાચકોનાં હૃદયને ઉત્તમ કરી શકાય છે અને તે સુજ્ઞ આ અન્થો છે.

માત્ર વાચકોના હિતાર્થે, ઉદાર ગૃહસ્થોની સહાય વડે, -કોષપણુ અન્થ પ્રકાશકમંડળ કરતાં-ઓછામાં ઓછી કિંમત રાખવાની પહેલ આ મંડળેજ કરી છે-ઓછી કિંમત છતાં છપાઇ-કાગળ-અંધાઇ વગેરે કામ સુંદર થાય છે, તદુપરાંત વધુ પ્રચારાર્થે-પ્રભાવના, વિદ્યાર્થીઓને ધનામ અને ભેટ આપનાર માટે વધુ નકલો મંગાવનારને (શીલીકમાં હોય તો) બની શકતી ઓછી કિંમતે આપવામાં આવે છે.

જેઓને પ્રગટ થઇ ચુકેલા અને થવાના અન્થો પૈકી, કોષપણુ અન્થો પોતાના મુરખી કે સ્નેહી અને ઉપકારીઓના સ્મરણાર્થે, પ્રગટ કરવાને ઇચ્છા હોય તેમને તે સુજ્ઞ મંડળ સગવડ કરી આપે છે.

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજી અન્થમાળામાં પ્રગટ થયેલા અન્થો.

૧. ક ભજન સંગ્રહ ભાગ ૧ લો.	...	પૃષ્ઠ	૨૦૦	૦-૮-૦
૧. અધ્યાત્મ વ્યાખ્યાનમાળા.	૨૦૬	૦-૪-૦
૨. ભજનસંગ્રહ ભાગ ૨ જે....	૩૩૬	૦-૮-૦
૩. ભજનસંગ્રહ ભાગ ૩ જે....	૨૧૫	૦-૮-૦
૪. સમાધિ શતકમૂ....	૩૪૦	૦-૮-૦

૫. અનુભવ પરિચયશી.	૨૪૮	૦-૮-૦
૬. આત્મપ્રદીપ.	૩૧૫	૦-૮-૦
૭. ભજનસંગ્રહ ભાગ ૪ થો... ..	૩૦૪	૦-૮-૦
૮. પરમાત્મદર્શન.	૪૩૨	૦-૧૨-૦
૯. પરમાત્મજ્યોતિ.	૫૦૦	૦-૧૨-૦
૧૦. તત્ત્વખિંદુ.	૨૩૦	૦-૪-૦
૧૧. ગુણાનુરાગ. (આવૃત્તિ બીજી)	૨૪	૦-૧-૦
૧૨-૧૩. ભજનસંગ્રહ ભાગ ૫ મો તથા જ્ઞાનદીપિકા. ૧૯૦	૦-૬-૦	
૧૪. તીર્થયાત્રાનું વિમાન (આવૃત્તિ બીજી) ...	૬૪	૦-૧-૦
૧૫. અધ્યાત્મ ભજનસંગ્રહ	૧૬૦	૦-૬-૦
૧૬. ગુરુબોધ... ..	૧૭૨	૦-૪-૦
૧૭. તત્ત્વજ્ઞાનદીપિકા.	૧૨૪	૦-૬-૦
૧૮. ગહુલીસંગ્રહ.	૧૧૨	૦-૩-૦
૧૯-૨૦. શ્રાવકધર્મસ્વરૂપ ભાગ ૧-૨ (આવૃત્તિ ત્રીજી) ૪૦-૪૦	૦-૧-૦	
૨૧. ભજન પદ સંગ્રહ ભાગ ૬ ડો.	૨૦૮	૦-૧૨-૦
૨૨. વચનામૃત.	૩૦૮	૦-૧૪-૦
૨૩. યોગદીપક.	૨૬૮	૦-૧૪-૦
૨૪. જૈન ઐતિહાસિક રાસમાળા.	૪૦૨	૧-૦-૦
૨૫. આનન્દધન પદસંગ્રહ ભાવાર્થસહિત....	૮૦૮	૨-૦-૦
૨૬. અધ્યાત્મ શાન્તિ (આવૃત્તિ બીજી)....	૧૩૨	૦-૩-૦
૨૭. કાવ્યસંગ્રહ ભાગ ૭ મો.	૧૫૬	૦-૮-૦
૨૮. જૈનધર્મની પ્રાચીન અને અર્વાચીન સ્થિતિ.	૯૬	૦-૨-૦
૨૯. કુમારપાલ ચરિત્ર (કિંદી)	૨૮૭	૦-૬-૦
૩૦. થી ૩૪. સુખસાગર ગુરુગીતા.	૩૦૦	૦-૪-૦
૩૫. પદ્મવ્ય વિચાર.	૨૪૦	૦-૪-૦
૩૬. વિજાપુર વૃતાંત.	૯૦	૦-૪-૦
૩૭. સાબરમતી કાવ્ય	૧૬૬	૦-૬-૦
૩૮. સુભદ્રાપાલક.	૧૧૦	૦-૫-૦
૩૯-૪૦. જૈનગચ્છમત પ્રબંધ. સંધપ્રગાંત. જૈનગીતા. ૧-૦-૦		
૪૨. જૈન ધર્મપ્રતિમા લેખ સંગ્રહ.		૧-૦-૦
૪૩. સિત્તલેત્રી.		
૪૪. શિવોપનિષદ.		
૪૫. જૈનોપનિષદ.		

નીચેના અથવા ત્રેસમાં છપાય છે.

(૧) કુમ્ભચોળ (૨) ભજનપદસંગ્રહ ભાગ ૮ મો. (૩) ગદ્યસંગ્રહ. (૪-૫) શ્રીમદ્દેવચંદ્રો અધ્યાત્મસંગ્રહ. પ્રથમભાગ-દ્વિતીયભાગ.

પત્રવ્યવહાર-સુભાષ-ચંપાગલી. વ્યવસ્થાપક-અધ્યાત્મ જ્ઞાનપ્રસારકમિટી જોગ કરવો.

